הלכה · משנה תורה · מפרשים · לחם משנה · ספר קניין

לחם משנה על משנה תורה, הלכות עבדים

רבי אברהם די בוטון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם משנה על משנה תורה, הלכות עבדים

רבי אברהם די בוטון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-עבדים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה ג 5
הלכה ו 5
הלכה ז 5
הלכה ח 6
הלכה ט 6
פרק ב 6
הלכה ב 6
הלכה ג 6
הלכה ד 7
הלכה ז 7
הלכה ח 9
פרק ג 10
הלכה ג 10
הלכה ה 11
הלכה ט 11
הלכה י 12
פרק ד 13
הלכה א 13
הלכה ב 13
הלכה ג 14
הלכה ו 15
הלכה ז 15
הלכה י 15
הלכה יג 16
פרק ה 17
הלכה ב 17
הלכה ד 18
הלכה ה 19
הלכה יא 19
הלכה טו 19
פרק ו 20
הלכה א 20
הלכה ב 21
הלכה ד 21
הלכה ה 21
הלכה ו 22
הלכה ז 22
הלכה ח 22
פרק ז 23
הלכה ג 23
הלכה ה 23
פרק ח 25
הלכה א 25
הלכה ב 26
הלכה ד 27
הלכה ה 27
הלכה ז 28
הלכה י 28
הלכה יא 28
הלכה טו 28
הלכה טז 30
הלכה יז 30
הלכה יח 31
הלכה כ 31
הלכה כא 31
פרק ט 32
הלכה א 32
הלכה ב 32
הלכה ג 32
הלכה ד 33
הלכה ו 34

הלכה ז 34
הלכה ח 34

פרק א

הלכה ג

עבד עברי שמכרוהו ב"ד אין מוכרין וכו' או לגר צדק. אין לזה ראיה בגמרא אבל כיון שאמר בספ"ה אינו נמכר אלא לך משמע ליה לרבינו דהוא הדין לגר צדק דאין מכשילו לעבור על המצות:

הלכה ו

ואיזו היא עבודת פרך וכו'. כך אמרו בסיפרי לא תרדה בו בפרך שלא תאמר לו החם לי את הכוס הזה והוא אינו צריך הצן לי את הכוס הזה והוא א"צ עדור תחת גפן זו עד שאבא שמא תאמר לצורך עצמי אני עושה והרי הדבר מסור ללב שנאמר ויראת מאלהיך הא כל דבר שהוא מסור ללב נאמר בו ויראת מאלהיך ע"כ. ונראה דרבינו ז"ל סובר דברייתא מפרשה בפירוש דפרך שני עניינים חלוקים הראשון שמעבידו בדבר שאינו צריך לו השני שמעבידו בדבר שאין לו קצבה שזה צער ודאי הוא לו כיון שאין נותן לו קצבה ממלאכה וכנגד הא' הנאמר בברייתא שהוא מעבידו בדבר שאינו צריך אמרה הברייתא שמא תאמר לצורך עצמי אני עושה כלומר החלוקה הא' אינה קרויה פרך שיוכל לומר לצורך עצמי אני עושה לז"א שהאל יודע תעלומות ויודע אם צריך לו או אינו צריך וא"כ מ"ש שמא תאמר לא קאי אלא אחלוקה דפתח ביה ולא אמאי דסליק מיניה. ועם זה תתורץ קושיית הר"א שהשיג על רבינו דלפירושו לא אתי שמא תאמר אלא אחלוקה קמייתא וכן נראה קצת מפירוש רש"י דפירש בחומש. ומה שהקשה הר"א ז"ל יש לתמוה עליו איך דימה עבד לפועל שאני פועל שעושה מרצונו תדע לך דהרי כתב רבינו לקמן דעבד עברי אסור להשתמש בו כעבד ופועל מותר מפני שעושה מרצונו ובההיא אמר בספרי לא תרדה בו בפרך בו אי אתה רודה בפרך אבל אתה רודה בבן חורין בפרך. ועוד דפועל הוא יום אחד או חצי יום וכבר יש לו קצבה אבל לזה אין לו קצבה שאומר עד שאבא והוא חושב שהיא שעה אחת ולפעמים יעבור יותר משתי שעות או יותר וזהו הצער שהוא טורח יותר ממה שחשב בתחלה:

הלכה ז

ואם היתה אומנותו זאת וכו'. בספרי יעבוד עמך שלא תמסור לו אומנותו לאחר שאם היה בלן לרבים ספר לרבים נחתום לרבים לא יעשה רבי יוסי אומר אם היתה אומנותו לפנים כן יעשה אבל רבו לא ילמדנו בתחלה וכו' ע"כ. משמע דרבי יוסי פליג את"ק

דת"ק משמע דאמר דאפילו היה בלן מתחילה לא יעשה ואם כן יש לתמוה על רבינו ז"ל למה לא פסק כת"ק:

הלכה ח

אנשים שאינם נוהגים כשורה. לשון הגמרא בפרק איזהו נשך אמר ליה רב פפא לרבא חזי מר הני רבנן דיהבי זוזי אכרגא ומשעבדי בהו טפי כו' ומשמע לכאורה דטעמא הוי משום ריבית אבל לרבינו נראה דאינו מפרשה אלא מטעם גזל דמשתעבד באלו שלא כדין וכן כתבו רבינו בהלכות גזילה פרק חמישי ומדקאמר טפי משמע ליה לרבינו ז"ל דהוה קשיא ליה דהיו משתעבדים יותר מדאי והוי גזל אבל הר"א ז"ל מפרשה בהשגות לענין ריבית וטפי דקאמר ר"ל אם הם נותנים בעבורם עשרה משתמשים בהם שוה ט"ו והחמשה הם הריבית והתוספות כתבו דלא גרסי טפי ור"ל שלבסוף היו מחזירים להם המעות שפורעים בעבורם אלא בעוד שהמעות בידם ואינם פורעים להם משתמשים בהם. אבל הר"א ז"ל נראה שגורס טפי וכדכתיבנא אף ע"ג דבסוף לשון ההשגה כתוב דאית ליה רשות לזבוני להו כעבדי עד דפרעי דמשמע דלבסוף היו פורעים מעות צ"ל דעד דפרעי ה"ק עד שיפרעו למלך יש להם רשות למוכרם אבל אחר שפרעו למלך אין להם רשות למוכרם אבל מכל מקום הלוקח אותם מנכה המעות תחת עבודתם:

הלכה ט

שנאמר ובאחיכם בני ישראל וכו'. קשה למה לא הביא הפסוק שדרשו בספרי שהוא אחיך הוא:

פרק ב

הלכה ב

שנאמר עד שנת היובל יעבוד עמך וכו'. קשה דבפ"ק דקידושין (דף ט"ו) לא דרשו זה הפסוק דבשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו אלא בנרצע דאמרו איזהו דבר שנוהג באיש ואינו נוהג באשה זו רציעה ומכרוהו ב"ד נפקא ליה מושב אל משפחתו ומוכר עצמו מעד שנת היובל יעבוד עמך וא"כ קשה על רבינו ז"ל דאיך הביא להא דמכרוהו ב"ד קרא דרציעה איש אל אחוזתו. ואולי רבינו אינו מדקדק בפסוקים כי כן דרכו בקצת מקומות:

הלכה ג

הרי זה יוצא ביובל וכו'. רבינו פסק כרבנן דמוכר עצמו נמכר ליותר משש ומ"מ קרא דעד שנת היובל אתא לומר דאם פגע יובל בתוך שש דיוצא והיכא דלא פגע נמכר ליותר

משש ואינו יוצא בשביעית ועל כן יש לתמוה על הרב מהר"ר אליה מזרחי ז"ל בפרשת בהר סיני שכתב דד' קראי כתיבי חד עד שנת היובל יעבוד עמך ואוקמוה במוכר עצמו שפגע יובל קודם שש למ"ד מוכר עצמו אינו נמכר אלא לשש ע"כ דהא רבינו ז"ל פסק דנמכר ליותר משש ודריש מקרא דעד שנת היובל דיוצא אם פגע יובל בשש דאין זה חולק על זה:

הלכה ד

ואם פגע בו יובל יוצא לחירות וכו'. תמה הרב בעל כ"מ על סמ"ג ז"ל שסמך על הירושלמי בקידושין דקאמר דברח אין היובל מוציאו ושביק גמרא דידן דאמר דהיובל מוציאו ואפשר לתרץ דסמ"ג ז"ל כדי להסכים גמרא דידן עם ירושלמי מפרש כך אמר רב ששת כגון שברח ופגע בו יובל מהו דתימא הואיל ואפיק ליה יובל שלוחו מעמך קרינן ליה קמ"ל דלא אפיק ליה יובל דודאי אי הוה מפיק ליה יובל הוה קרינן ליה שלוחו מעמך. ואע"ג דלישנא דגמרא לא משמע הכי אלא דהקמ"ל הוי פירושו קמ"ל דלא קרינן ביה שלוחו מעמך אבל מכל מקום מפיק ליה יובל דהא משמע דזה פשיטא ליה מדקאמר הואיל וכו' משמע דהוא דבר פשוט מ"מ פירש כן להסכים דברי הגמרא דידן עם הירושלמי:

הלכה ז

וקרוב קרוב קודם וכו'. פשוט הוא בפסוק דקאמר או דודו או בן דודו דמשמע דודו קודם לבן דודו והא דאמרינן בפ"ה דקידושין דאיצטריך קרא לקרוב קרוב קודם היינו גבי בתי החצרים ושדה אחוזה וטעמא כדפרש"י ז"ל התם דגבי שדה אחוזה כתיב גואלו הקרוב אליו ולא פירש הקרוב קרוב קודם כי הכא דפריש דודו ברישא וכו' וא"כ יש לתמוה על רבינו דבהלכות שמיטה ויובל לא הזכיר בדין שדה אחוזה ובתי החצרים דקרוב קרוב קודם והא ודאי צריך לאודועי משום דלא פריש בקרא אלא מפקינן מקרא יתירא כדכתיבנא:

ויש לו ללוות ולגאול וכו'. זולת מה שתמה הרב בכ"מ דרב ששת פשט הבעיא בפ"ק דקידושין דאינו גואל לחצאין ואינו כדאי לדחות דברי רב ששת משום מאי דקאמר אביי את"ל נגאל לחצאין וכו' דאביי לא בא אלא לפרש מאי דקאמר הבעיין לקולא אמרינן לחומרא לא אמרינן היכי משכחת לה קולא וחומרא אבל לפי פי' רבינו ז"ל נמצא אביי חולק על הבעיין ועל רב ששת שאפילו הבעיין לא משמע ליה דאמרינן נגאל לחצאין אלא להקל עליו אבל שיהיה נגאל לחצאין לגמרי בין להקל בין להחמיר לא עלה אפילו על דעת הבעיין כ"ש לדעת רב ששת שפשט דאינו נגאל לחצאין לגמרי ולפי דברי רבינו

ז"ל צ"ל דאביי פליג אבעיין ואפשטן ואית ליה דלא ילפינן משדה אחוזה דהיכא דגלי גלי היכא דלא גלי לא גלי וכמו שאמרו לקמן בגמרא גבי בעיא דבית בבתי ערי חומה וכל זה דוחק. ועוד דהא קי"ל כרבנן דאית להו דבית בבתי ערי חומה אינו לוה וגואל לחצאין וכדפסק רבינו ז"ל בהלכות שמיטה ויובל א"כ מאי שנא דהתם לא אמרינן היכא דגלי גלי וכאן פסקינן כאביי דאמרינן היכא דגלי גלי. ועוד קשה על רבינו ז"ל דמשמע דהבעיא לא הוי אלא לגאולת חצאין אי ילפינן משדה אחוזה אבל לוה וגואל ודאי דלית ליה דהא בגופיה כתיב או השיגה ידו ונגאל וכדכתב רש"י ז"ל שם גבי עבד עברי הנמכר לעכו"ם יוכיח שיפה כחו ליגאל וכו' פירש"י ז"ל כדאמרינן לעיל ונגאל כולו ולא חציו ואינו לוה וגואל דהא או השיגה כתיב וכו' א"כ משמע דלהא לא ילפינן דבדידיה כתיב דמהאי טעמא אמרינן בשדה אחוזה דאינו לוה וגואל משום דכתיב והשיגה ידו וכדכתב רבינו ז"ל בהלכות שמיטה ויובל פי"א. וקצת יש לתמוה ג"כ על הסמ"ג ז"ל שכתב ומסיק שם רב ששת שאינו לוה וגואל משמע דבהא נמי נסתפק הבעיין ואינו דבהא ודאי אין ספק כיון דכתיב ביה או השיגה ידו כמו בשדה אחוזה באופן שדברי רבינו ז"ל נתעלמו מעיני ואולי גירסא אחרת היה לו בגמרא וצ"ע. וא"ת כיון דרב הונא בר חיננא דבעי הך בעיא בפ"ק דקידושין גבי עבד עברי הנמכר לעכו"ם איהו גופיה בעי כי האי גוונא שם בבית בבתי ערי חומה ובעי שם דדילמא לא ילפינן כלל דהיכא דגלי גלי אמאי לא בעי כי האי גוונא גבי עבד עברי הנמכר לעכו"ם אלא דבעי אי אמרינן אין נגאל לחצאין וילפינן לגמרי מהתם או דילמא לא ילפינן לגמרי מהתם אלא להקל ולא להחמיר אבל דלא ילפינן כלל משדה אחוזה לא משמע ליה י"ל דהא תיקן רש"י ז"ל במ"ש כדאמר קרא גבי השביח והכסיף דאזלינן לקולא כלומר דאמרינן לעיל נתרבה כספו מכסף מקנתו נתמעט כספו כפי שניו וכיון דאזיל ביה קרא לקולא ודאי דילפינן להקל ולא להחמיר ומשום הכי פשיטא ליה דילפינן ג"ש להקל גבי עבד עברי הנמכר לעכו"ם משדה אחוזה:

אבל הנמכר לישראל אין הקרובים פודים אותו. בעיא היא בפ"ק דקידושין אליבא דרבנן ולא איפשיטא אבל אליבא דרבי אמרו שם דליכא בעיא דודאי דאינו נגאל בקרובים דכן אמרו שם אליבא דרבי לא תיבעי לך דאמר וכו' וכיון דרבינו ז"ל פסק לעיל דנמכר לעכו"ם אינו יוצא בשש ממילא ודאי פשוט לדעתו דאינו נגאל ועל כן יש לתמוה על הסמ"ג דבמצות ל"ת סי' ער"ה כתב דהוא בעיא דלא איפשיטא אם נגאל בקרובים או לא דהא כיון דבמ"ע סי' פ"ב פסק כרבי וכתב שם כלשון רבינו ז"ל המוכר עצמו לעכו"ם אם לא נפדה אינו יוצא אלא ביובל והיינו כרבי וכדברי רבינו ז"ל א"כ ודאי נפשטה אליבא דרבי וכמו שאמרו שם אליבא דרבי לא תיבעי לך וצ"ע. ולפי דעת רבינו ז"ל קרא דבכל

אתי לרבויי ע"ע הנמכר לעכו"ם ולא עבד עברי הנמכר לישראל וקרא אתי לקובעו חובה דב"ד כופין את קרוביו לפדותו. וכן בתים דאמרו בברייתא לרבות בתים וע"ע הוו בתי החצרים ולקובעו חובה אליבא דר"א דאי בתי ערי חומה הא פשיט שם רב ששת דאינו נגאל בקרובים ועל כן יש לתמוה על הרב מהר"ר אליהו מזרחי ז"ל בפרשת בהר סיני שכתב כפירוש ר' הלל בת"כ דהוי בעבד עברי הנמכר לישראל ובבתי ערי חומה דאיך אפשר לומר כן דהא רב ששת פשיט דבתי ערי חומה אינו נגאל בקרובים וכן ע"ע הנמכר לישראל אליבא דרבי דקי"ל כוותיה אינו נגאל בקרובים כדכתיבנא א"כ ודאי דהוי בע"ע הנמכר לעכו"ם ובבתי החצרים ולקובעו חובה כדפירש הסמ"ג ז"ל ומה שתמה על רבינו ז"ל דאיך פסק בהלכות שמיטה ויובל דבתי ערי חומה אינו נגאל דא"כ לדידיה אתי בכל לבתי החצרים ובגמרא אמרו דלמ"ד כן קשיא. זו אינה קושיא אדרבה יש לתמוה עליו איך רוצה לפסוק היפך רב ששת דפשט כן כדכתיבנא ואע"ג דאסיק בקשיא לא אסיק בתיובתא ובכמה מקומות הוי הלכתא בקשיא ויש לתרץ הקושיא עם מה שהקשו שם התוספות ז"ל דנימא דאתי לרבות ע"ע ואע"ג דתירצו דמשמע ליה דאתי לרבויי מידי דגואל קרקע אין זו קושיא אלימתא כל כך והיינו קושיא ולא תיובתא והכי הלכתא:

הלכה ח

שנאמר כסף ממכרו וכו'. דברי רבינו ז"ל מתמיהין דבפ"ק דקידושין (דף ח') בפלוגתא דרבה ורב יוסף דשיראי מייתי רב יוסף לסייע לדבריו מברייתא דתניא מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים ואמרו שם האי תבואה וכלים היכי דמי אילימא דלא מיקני בהו כלל ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף ככסף כו' אלא לאו דלית ביה שוה פרוטה וכיון דלא קייצי לא ותירץ רבא לפי המסקנא דקי"ל כר"נ דפירי לא עבדי חליפין דלית ביה שוה פרוטה ובברייתא. לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא כסף דאי אית ביה שוה פרוטה אין אי לית ביה שוה פרוטה לא אבל תבואה וכלים אימא מקרבא הנאתייהו גמרה ומקניא נפשה קמ"ל משמע דאליבא דכולהו פשיטא להו דנפדה בשוה כסף אפילו בעבד עברי הנמכר לעכו"ם דהא קרא דמכסף מקנתו בע"ע הנמכר לעכו"ם כתיב וא"כ איך כתב רבינו ז"ל דבע"ע הנמכר לעכו"ם אינו נפדה בשוה כסף אבל נמכר לישראל הוי בשוה כסף דהא בגמרא לא משמע הכי כדכתיבנא ועוד מנ"ל לחלק בכך דקרא דישיב דמרבה שוה כסף בנמכר לעכו"ם כתיב וכן כסף ממכרו ומכסף מקנתו ביה כתיב ומנין לו לאוקמי חד בנמכר לישראל וחד בנמכר לעכו"ם. וראיתי לסמ"ג עשין סימן פ"ד שכתב כמו שכתבתי וז"ל אחר שכתב שנאמר כסף ממכרו בכסף הוא נגאל ואינו נגאל בתבואה וכלים ומעמידו רבה שהלכה כמותו לגבי רב יוסף

בדלית ליה שוה פרוטה והוצרך לטעם מפני שהנאתן מזומנת הייתי סבור שיחשבוה כשוה פרוטה ע"כ. הרי מבואר כמו שכתבתי וא"כ יש תימה על רבינו ז"ל. ומ"מ יש לתמוה על סמ"ג ג"כ דלמה הניח קרא דמכסף מקנתו האמור בברייתא בגמ' דידן והביא קרא דכסף ממכרו האמור בירושלמי. מיהו הא ודאי אינה קושיא כל כך אבל דברי רבינו ז"ל צריכים עיון:

פרק ג

הלכה ג

יש לרבו ליתן לו שפחה כנענית וכו'. בפרשת ואלה המשפטים על פסוק אם אדוניו יתן לו אשה פירש"י ז"ל מכאן שהרשות ביד רבו ליתן לו שפחה כנענית וכו'. והקשה מהר"ר אליה מזרחי ז"ל בפירוש החומש דמ"ד במכילתא דהוי רשות ר' ישמעאל היא משום דאית ליה דקרא דאם בגפו יצא אתא לומר דהוי רשות וקרא איירי אפילו ביש לו אשה ובנים ואמר דבגפו יצא אשמעינן דאינו חייב רבו למסור לו שפחה כנענית אבל רש"י ז"ל דדריש לקרא דאם בגפו דאתא לומר דכשיש לו אשה ובנים רבו מוסר לו שפחה כנענית ואם אין לו אינו מוסר כר"נ דפריש הכי אליבא דראב"י בפ"ק דקידושין וא"כ איך כתב דהוי רשות וקושיא זו איתא ג"כ על רבינו ז"ל דהוא פסק כאן רשות והוא פסק לקמיה דאינו מותר בשפחה כנענית כר"נ בר יצחק דקאמר הכי בפ"ק דקידושין. ונ"ל לתרץ לקושיא זו עם הקושיא אחרת דאיכא בר' ישמעאל גופיה דהוא סובר דכל אם שבתורה רשות חוץ משלשה אם כסף תלוה אם מזבח אדמה אם תקריב מנחת ביכורים והביאו רש"י ז"ל בפרשה הנזכרת לקמן וכן בפרשת יתרו והוצרך ר' ישמעאל לאשכוחי קראי בהנהו תלתא דליהוו חובה וכמו שמפורש שם במכילתא וא"כ אמאי איצטריך קרא דאם בגפו לר' ישמעאל גופיה להודיענו דהוי רשות הא כל אם שבתורה משמעותו דהוי רשות וי"ל בדוחק דנשמר ר' ישמעאל דלא נימא דקאי אם אוילדה לו בנים וה"ק אם כשיתן לו אדוניו אשה שהוא מחוייב לתתה לו ותלד לו בנים אז האשה וילדיה תהיה לאדוניה נמצא דלא קאי מלת אם אלא אוילדה לו בנים. ואל תתמה על זה דבקרא דאם כופר יושת עליו פירש הרב הנזכר ז"ל בפרשת יתרו פי' יותר דחוק מזה ומפני שלא נאמר זה הוצרך קרא לומר אם בגפו יבא וכו' לומר דהוי רשות וכיון שכן נוכל לומר דהא דהוי רשות כולהו תנאי מודו לר' ישמעאל בהכי דהוי רשות ונפקי להו משום דסתם אם שבתורה הוי רשות ולית להו הא דמשמע ליה לר' ישמעאל דהוה אמינא דקרא קאי

אוילדה לו בנים דהמשמעות הפשוט הוא דהוא רשות ומכאן יצא לו ולרש"י ז"ל ולרבינו ז"ל כן אע"ג דאית לן כרב נחמן בר יצחק דפירש כן אליבא דראב"י:

הלכה ה

וחבל בו פטור שהרי נאסר בשפחה וכו'. קשה טובא דבריש פרק המניח גבי פלוגתא דרב יהודה אמר לא עביד איניש דינא לנפשיה ורב נחמן אמר עביד איניש דינא לנפשיה הקשו לרב יהודה דאמר לא עביד איניש דינא לנפשיה מהברייתא דקאמרה מנין לנרצע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב בו לצאת חבל בו ועשה בו חבורה פטור משמע דעביד איניש דינא לנפשיה ותירץ רב נחמן בר יצחק אליבא דרב יהודה דברייתא איירי בעבד שמסר לו רבו שפחה כנענית דעד האידנא היתרא והשתא איסורא כלומר והאי דינא לאו לנפשיה הוא דהוי מילתא דאיסורא ורשאי להלקותו ולהפרישו מאיסורא וא"כ קשה כיון דרבינו ז"ל פסק בהלכות סנהדרין פ"ב כרב נחמן דעביד איניש דינא לנפשיה למה כתב כאן טעמא משום דנאסר בשפחה הוא פטור דמשמע משום דהוי מילתא דאיסורא בלאו הכי אפילו לא מסר לו רבו שפחה כנענית פטור משום דעביד איניש דינא לנפשיה. וי"ל דרבינו ז"ל מפרש דכי פריך בפרק המניח לכולהו פריך אפילו לרב נחמן דאמר דעביד איניש דינא לנפשיה דאפילו רב נחמן לא קאמר דעביד איניש דינא לנפשיה אלא בדבר שחבירו עושה לו הפסד דהכי דייק ואמר לנפשיה משמע לצורכו כדי שלא יעשה לו הפסד ועל דא פליג רב יהודה דכיון דהיה יכול לבא לב"ד ואין לו הפסד בכך לא עביד איניש דינא לנפשיה אבל בדבר דאין לו הפסד כמו הכא בנרצע דאין לו לרבו הפסד שאינו רוצה לצאת אדרבא הוא מרויח שירצה לעובדו עוד אפילו רב נחמן מודה דאינו יכול להכותו כיון דאינו עושה לו הפסד ואע"פ שיכול להוציאו בע"כ מ"מ להכותו מיהא אינו יכול כיון דלא בא לו הפסד בשביל כך אדרבה בא לו ריוח וא"כ הוי תיובתא מהברייתא אפילו לרב נחמן ותירצו דבא לו הפסד כגון שהוא עבדא גנבא ור"נ בר יצחק תירץ דהוי מילתא דאיסורא שנאסר בשפחה ומשום הכי עביד איניש דיניה אבל אם לא היה נאסר בשפחה אפילו רב נחמן מודה דלא עביד איניש דינא כיון דאינו בא לו הפסד כדפרישית כן נראה לי לתרץ דברי רבינו ז"ל:

הלכה ט

אלא שיהיה עומד וכו'. לא ידענא מה הוקשה למהר"ר אליה מזרחי ז"ל בפרשת משפטים דמזוזה דקרא אין לה מובן כלל שהרי כשרה ברציעה. ועוד הקשה דאמאי אינה כשרה ברציעה אי משום דכתיב ונתת באזנו ובדלת נימא דקרא דאל המזוזה גלי דאפילו מזוזה מהני דהכי אמרינן גבי שאור וחמץ והכי משמע מדברי ר"ש בפ"ק

דקידושין דהזכיר בדבריו מה נשתנו דלת ומזוזה ומדהזכיר ר"ש גם כן מזוזה משמע דשניהם שוים, דכל אלו הקושיות הם מפורשות בדברי רבינו ז"ל דתרי מילי איכא חדא בהעמדה שעומד האדון והשנית ברציעה ולענין העמדה ודאי דמזוזה ודלת שוים שיכול האדון לעמוד בין אצל הדלת או אצל המזוזה והיינו קרא דכתיב בואלה המשפטים והגישו אדוניו וכו' דהיינו העמדה כדכתיב והגישו וזהו שהזכיר שם הכתוב מזוזה לענין העמדת האדון. ומ"ש בפרשת ראה ונתת באזנו ובדלת איירי לענין רציעה כי היכי דלא נטעה דליהוי רציעה כהעמדה וכי היכי דגבי העמדה דלת ומזוזה שוים הכי נמי גבי רציעה לכך הוצרך קרא לומר דרציעה בדלת דוקא. ומ"ש ר"ש מה נשתנו דלת ומזוזה הוא משום דמזוזה הוזכרה גבי העמדה אע"פ שלא הוזכרה גבי רציעה וכל זה מדוקדק וברור בדברי רבינו ז"ל שכתב אלא שיהיה עומד בין אצל מזוזה ועם דבריו אלו נסתלקו קושיית הרב הנזכר כדכתיבנא:

הלכה י

כיצד כגון שנשאר מן היום וכו'. בפ"ק דקידושין (דף כ"א) אמרו במסקנא בפירושא דברייתא אמר רב מאי בתחלת פרוטה אחרונה ומאי בסוף פרוטה בסוף פרוטה אחרונה ולפי פירוש רש"י ז"ל נראה דקודם פרוטה אחרונה שיש עליו לרבו צריך שיאמר אהבתי וכו' וכן אחר שהתחיל פרוטה אחרונה דהיינו שנשאר עליו פחות משוה פרוטה לקיים תרי קראי חד דהעבד וחד דלא אצא וכן נראה לשון הגמרא דאמר בתחלת פרוטה אחרונה כו' אבל רבינו ז"ל שכתב ששתי אמירות יהיו יחד וקודם שיתחיל השוה פרוטה קשה לשון הגמרא טובא דלא משמע הכי. ועוד דלא מיקיימי תרי קראי חד דהעבד דמשמע כשהוא עבד וחד דלא אצא דמשמע שיאמר בשעת יציאה ומשמע שיהיו שתי האמירות בשני זמנים חלוקים וכדמשמע מדברי רש"י ז"ל. ונראה לומר דרבינו ז"ל מפרש דכשאמרה הברייתא בתחילת שש ר"ל קודם שיהיה עליו שוה פרוטה הרבה ולבסוף שש אחר שנשאר פחות משוה פרוטה וה"ק הברייתא אם אמר הרבה קודם שיהיה עליו שוה פרוטה אינו מועיל ואם אמר אחר שיש עליו פחות משוה פרוטה אינו עבד ולא מיקיים קרא דהעבד לכך לקיים ב' המקראות צריך שיאמר וישנה שתי פעמים סמוך לשוה פרוטה שנשאר עליו או יותר מעט ועם זה נתקיימו הכתובים דמיקרי עבד כיון שיש עליו שוה פרוטה ומיקרי אצא דהוא סמוך לפרוטה אחרונה דהיא עת יציאה דכשיפחות פרוטה הוי יציאה דלא מיקרי עבד ודברי רב הכי מיפרשי לפירוש רבינו ז"ל מאי בתחלת שש בתחלת פרוטה אחרונה כלומר כשאמר קודם הרבה מפרוטה אחרונה מיקרי תחלה וסוף מיקרי סוף פרוטה אחרונה דהיינו שנשאר עליו פחות משוה פרוטה ובשום אחד

מאלו הזמנים לא מהני בב' האמירות אלא זמן שיהיה סמוך לפרוטה אחרונה דהוי שעת יציאה ומיקרי עבד כן נ"ל לפרש דברי רבינו ז"ל ודוחק:

פרק ד

הלכה א

אף הקטנה שהיא איילונית בסימניה וכו'. בפ"ק דקידושין גבי ברייתא דויצאה חנם אלו ימי בגרות אין כסף אלו ימי נערות אמר שם רבה דבא זה ולמד על זה והקשה לו אביי ואסיק מר בר רב אשי במסקנא לא נצרכא אלא לעיקר זבינא דאיילונית וזהו שכתב רבינו ז"ל כאן והתימה על רש"י ז"ל בפירוש החומש שכתב דברי רבה ושביק דברי רב אשי שהם מסקנת הגמרא שכתב שם ואם לא נאמרו שניהם הייתי אומר ויצאה חנם זו בגרות לכך נאמרו שניהם שלא יתן פתחון פה לבע"ד לחלוק והרב מוהר"ר אליה מזרחי בפירוש החומש כתב ואע"ג דדחי לה אבגר מכיון דנפקא בנערות בגרות מאי בעיא גביה לא סמכינן עלה דהא במכילתא תניא כוותיה דרבה ע"כ ואינו נראה ודאי דמסקנא דסוגיא דפ"ק דקידושין משמע כדברי רבינו ז"ל ולית לן למישבק גמרא דידן:

הלכה ב

כופין את האב לפדותה וכו'. נראה מדברי רבינו ז"ל דמפרש כפירוש רש"י ז"ל דמ"ש אביי בפ"ק דקידושין בע"כ דאב היינו דכופין לאב עצמו שמכרה אם יש לו לפדותה וקשה עליו דפסק לקמן דלא כר"ש דאמר אינה נמכרת ונשנית וכאן נראה דפסק כמותו וכמו שהקשה הרב בעל כ"מ ז"ל והוא תירץ דרבינו מתרץ תירוצים אחרים לקושיית הגמרא שהקשו אי הכי עבד עברי נמי נכפינהו וכו' והגמרא לא רצה לתרץ כן דאהדר ליה לפום שיטתיה דמקשה ודברים אלו דהוא מתרץ תירוצים אחרים לקושיית הגמ' מדעתו ומפני כן יצא לו דין חדש שלא נזכר בגמרא [הוא דוחק] לכך נ"ל לומר דרבינו ז"ל מפרש כפירוש התוספות שפירשו שם דנכוף לבני המשפחה שיפדוה ומש"ה הקשו שם דניחוש דהדר ומזבין לה אב ותירצו דאתיא כר"ש ובהא ודאי לית הלכתא כוותיה אבל לאב עצמו שמכרה ודאי דכופין אפילו אליבא דרבנן דע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"ש דאין כופין אלא לבני המשפחה משום דאית להו דנמכרת ונשנית ודילמא הדר מזבין לה אבל לאב עצמו דליכא חששא דמזבין לה וכדהקשו התוספות ז"ל לפירוש רש"י ז"ל ודאי דמודו רבנן דכפינן והשתא הוי דין חדש שהוציא רבינו ז"ל לפי סוגיית הגמרא:

ברח האב וכו'. כתב הרב כ"מ דכבר נתבאר בפ"ב דרבינו פוסק כרבי דאמר דנמכר לישראל אין כופין לקרובים לפדותו וכ"כ שם בפ"ב גבי אבל הנמכר לישראל אין

הקרובים פודין אותו כתב ז"ל ומפרש רבינו ז"ל דהיינו שאין הקרובים חייבים לפדותו ולא ידעתי למה פירש בדברי רבינו ז"ל דמ"ש אין הקרובים פודים אותו ר"ל דאין חייבים לפדותו משמע דאית ליה דפודין אפילו בע"כ דאדון ואמאי לא נפרש דברי רבינו ז"ל דר"ל ואין הקרובים פודין אותו אפי' אם רצו בע"כ דאדון משמע דנמכר לעכו"ם דפודין אותו אפי' בע"כ דאדון:

הלכה ג

ואינה נקנית בפרוטה וכו'. הקשה הרב בכ"מ דגם ע"ע הנמכר לישראל לא יקנה בפרוטה כיון דאיתקש לאמה אבל הא לא קשיא מנא ליה דבאמת בעינן יותר מפרוטה דבפ"ק דקידושין (דף י"ב) אמרו ר"ש בן לקיש אמר טעמייהו דב"ש כדחזקיה וכו' ואמרו שם אי אמרת בשלמא דיהב לה דינר וכו' אלא אי אמרת דיהב לה פרוטה וכו' ואמרו שם מה אמה העבריה בפרוטה לא מהניא וכו' ואע"ג דבמסקנא אמר שם רבא תירוץ אחר לתת טעם לב"ש מ"מ בהך דינא דאמה העבריה לא מקניא בפרוטה לא פליג על ריש לקיש ומזה יצא לו לרבינו ז"ל דאינה נקנית בפרוטה אבל מה שהקשה הרב בית יוסף ז"ל דע"ע נמי ליהוי הכי דאיתקש לאמה העבריה הא ודאי קושיא היא והרב בכ"מ תירץ לזה וכתב בסוף דבריו ואע"ג דבגמרא לא אשכחן בתר הכי תנא דיליף שכיר שכיר אלא כולהו ילפי מ"מ מדכתיב וכי תשיג מצינן למילף דכיון דאיכא כסף דהיינו פרוטה נקנה בכך ע"כ ודברים אלו אין אני מבינם חדא דאדרבא בגמרא משמע דכולהו תנאי ילפי שכיר שכיר דבעי לאשכוחי תנא דלא יליף שכיר שכיר ובכולהו דחי ואומר דלעולם יליף שכיר שכיר ואיך כתב הוא בהיפך דלא אשכחן תנא דיליף שכיר שכיר ועוד שכתב מדכתיב וכי תשיג מצינן למילף וכו' הא לא נאמר בגמרא וכי תשיג אלא למאן דלא יליף שכיר שכיר אבל מאן דיליף לא בעי תירוצא דוכי תשיג וא"כ איך כתב ואע"ג דליכא תנא דיליף שכיר שכיר ונפיק מקרא דוכי תשיג הא ודאי ליכא למילף מקרא דוכי תשיג משום דליכא מאן דיליף שכיר שכיר. ונראה דודאי ט"ס יש בדברי הרב ז"ל וצ"ל בהיפך אע"ג דבגמרא לא אשכחן תנא דלא יליף שכיר שכיר אלא כולהו ילפי מ"מ מדכתיב וכי תשיג מצינן למילף דכיון דאיכא כסף וכו' וכוונתו לומר דאע"ג דפשטא דגמרא משמע דכשתירץ הגמרא אמר קרא וכי תשיג לא אמרו כן אלא למאן דלא יליף שכיר שכיר אבל מאן דיליף ליה הכי לא לית לן לומר דמאן דיליף שכיר שכיר לא מצי למילף דרשא דוי"ו מוסיף על ענין ראשון דהך דרשא פשוטה וליכא מאן דמכחיש לה וע"כ דאית לן לומר דאע"ג דמ"ש בגמרא שם דכולהו תנאי ילפי שכיר שכיר דלא אשכח תנא דלא יליף הך ג"ש דשכיר שכיר בהדיא מ"מ אפילו הכי עבדינן לדרשא דוי"ו מוסיף וכיון שכן ילפינן

מוכר עצמו לישראל ממוכר עצמו לעכו"ם מויו"ו דוכי תשיג דהוי בכסף וכ"ש מכרוהו ב"ד לישראל דהוי בכסף כיון דנמכר בע"כ דבגמרא אמרינן אשכחן מכרוהו ב"ד לישראל הואיל ונמכר בע"כ משמע דאהני הך טעמא לומר דנקנה בכסף וכיון דבמוכר עצמו אית לן מויו"ו דוכי תשיג דהוי בכסף כ"ש מכרוהו ב"ד ולא צריכינן השתא היקש דעברי לעבריה דנקנה בכסף והיקשא אתא לומר מה עבריה אינה יוצאה בראשי איברים וכו' וכדכתבו שם התוס' ז"ל וא"כ כיון דלפי האמת לא ילפינן נמכר לישראל כלל מהיקשא דעברי לעבריה אלא מנמכר לעכו"ם מש"ה אמרינן דהוי בפרוטה כמו בנמכר לעכו"ם זה נראה כוונת הרב ז"ל והוא נכון ונראה כן מדברי הרב מהר"ר אליה מזרחי ז"ל בפי' החומש בפרשת משפטים שהקשה שם למה לי קרא דוהפדה ללמד שיוצאה בגירעון כסף תיפוק ליה מהיקשא דעברי לעבריה וכו' כדנפקא לן מג"ש דשכיר שכיר ממוכר עצמו לישראל דיליף ממוכר עצמו לעכו"ם מויו"ו דוכי תשיג וכו' משמע דמאן דאית ליה שכיר שכיר יליף נמי מויו"ו דוכי תשיג וכו' דאל"כ מאי קשיא ליה הא לפי הנראה מפשט ההלכה משמע דמאן דיליף שכיר שכיר לית ליה וכי תשיג א"ו משמע דאית ליה כדכתיבנא ועוד יש לדקדק שם על הרב מוהר"ר אליה מזרחי ז"ל במ"ש בפרשה ההיא בעניינים אלו וכתבתים בחידושי למסכת קידושין:

הלכה ו

וכן ע"ע אם הפיל לו שינו וכו'. מהיקשא דע"ע לעבריה כתבו התוספות ז"ל בפ"ק דקידושין דנפקא לן הא מה עבריה אינה יוצאה בראשי איברים וכו' וכן כתב רש"י ז"ל בפירוש החומש:

הלכה ז

הרי האב אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לבני וכו'. בפירוש החומש פירש"י ז"ל אלא אומר לה הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך בדמיך ואע"ג דנראה לכאורה דפליג עם רבינו ז"ל דרבינו ז"ל סובר דהאדון הוא המקדש לבנו ורש"י ז"ל סובר דהבן עצמו מקדש נראה דלא פליגי דרבינו ז"ל כתב שנתן רשות לאביו ליעדה והרי עשה הבן שליח לאב לקדשה לו ורש"י ז"ל בפירוש החומש איירי שלא עשה הבן שליח לאב אלא הבן בא הוא בעצמו לקדשה ברשות אביה:

הלכה י

ואם מכר ונתן לא עשה ולא כלום וכו'. נראה דזאת היא הברייתא שאמרו במכילתא לעם נכרי לא ימשול למכרה הרי זו אזהרה לב"ד שלא ימכרנה לנכרי ומפרש רבינו ז"ל שהאדון אינו יכול למוכרה לשום אדם שבעולם בין רחוק בין קרוב ודלא כהרמב"ן ז"ל

שמפרש דקאי אאב ור"ל שלא ימכור האב את בתו לשפחה לעכו"ם ואע"ג דבבגדו בה כפי הדרשה שדרשו בו בגמרא איירי באב דר"ל שלא ימכור האב את בתו לשפחות אחר אישות מ"מ אית ליה לרבינו ז"ל דלא ימשול למכרה אכולהו קאי בין אאדון בין אאב וכן בבגדו בה אפשר לפרשו אתרוייהו דאאדון בבגדו בה ר"ל שבגד בה ולא יעדה ולאב ר"ל אחר שפירש האדון טליתו עליה ויעדה וכיוצא בזה כתב רש"י ז"ל בפירוש החומש וז"ל לעם נכרי לא ימשול למוכרה שאינו רשאי למכרה לאחר לא האדון ולא האב בבגדו בה אם בא לבגוד בה שלא לקיים מצות יעוד וכן אביה מאחר שבגד בה ומכרה לזה ע"כ משמע דאכולהו קאי אלא שקשה על רש"י ז"ל דלמה לא פירש בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה והיינו דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות אבל לשפחות אחר שפחות מוכר והיינו כרבנן דהלכתא כוותייהו ודלא כר"ש:

הלכה יג

המקדש את בתו כשהיא קטנה וכו' כיצד מכרה לשפחות ויעדה האדון וכו'. הקשה הרב בכ"מ ז"ל על רבינו ז"ל שכתב שיכול למוכרה אחר שיעדה האדון וגרשה דבגמרא אמרו דת"ק דאית ליה מוכרה לשפחות אחר שפחות דריש בבגדו בה כיון שפירש טליתו עליה דהיינו יעוד דאינו יכול למוכרה ורבינו ז"ל דפסק דמוכרה לשפחות אחר שפחות איך כתב דאחר יעוד יכול למוכרה ותירץ דרבינו ז"ל מפרש דפירש טליתו עליה היינו דקדשה לאחר והיינו כדפירש ר"נ בגמרא לדחות בעיא דיעוד נשואין עושה וכו' וכמ"ש שם הכא בקידושין דעלמא קאי וכו'. אבל מ"מ נתקשו אצלי מאד דברי רבינו מכח הסוגיא אשר שם דהתם בעי למפשט בעיא דאירוסין עושה מברייתא דקאמרה ושוין שמוכרה אלמנה ואמרו שם האי אלמנה היכי דמי אילימא דקדשה נפשה אלמנה קרי לה כלומר דאין במעשה קטנה כלום וכדאמר עולא בפרק האיש מקדש קטנה שנתקדשה שלא מדעת אביה אפילו מיאון אינה צריכה ואלא דקדשה אביה מי מצי מזבין לה הא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ותירצו בקידושי יעוד ואליבא דר' יוסי בר"י דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו וכיון שכן האב לא קדשה אלא היא קדשה את עצמה ולכך יכול למוכרה אח"כ וכן אסיקו במסקנא ומכאן נפשטה הבעיא דיעוד אירוסין עושה. וא"כ תימה על רבינו ז"ל דהוא כתב דמוכרה אלמנה ולדידן דקי"ל כעולא דאמר בפרק האיש מקדש דאפילו מיאון אינה צריכה וכדפסק רבינו ז"ל בפ"ה מהלכות אישות א"כ א"א לקרותה אלמנה דקדשה עצמה כיון דא"צ מיאון כדאמרו בגמרא וא"א לומר דקדשה אביה דהא אין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ולא משכחת לה אלא בקידושי יעוד אליבא דר"י בר' יהודה וכיון דרבינו ז"ל פסק לעיל דלא כר' יוסי בר'

יהודה שכתב אומר לה בפני שנים וכו' אפילו בסוף שש סמוך לשקיעת החמה ואינו צריך ליתן לה כלום שמעות הראשונות לקידושין ניתנו א"כ איך כתב כאן אלמנה דלא משכחת ליה. ותו קשיא דאיך כתב דמוכרה אחר יעוד דבגמרא משמע דלא הוי אלא אליבא דר"י בר' יהודה דאמר מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו והוא פסק דלא כר"י וכדכתיבנא וקושיות אלו גדולות הן בעיני ולא מצאתי בהן דבר מתיישב לדעתי ואולי היה לו לרבינו ז"ל גירסא אחרת בגמרא דגורס אמר רב עמרם הכא בקדושי יעוד לבד ולא גריס ואליבא דר"י בר יהודה אלא סובר דאע"ג דמעות הראשונות לקידושין ניתנו כיון דאינו מקדשה באותה שעה שמוכרה אלא אח"כ אומר לה הרי את מקודשת לי בקידושין שקיבל אביך דמיקרי קידושין דידה ולכן יכול האב למוכרה אח"כ דלא אסרה תורה למוכרה אח"כ אלא כשקדשה בממון אביה באותה שעה ופירש טליתו עליה דאינו יכול למוכרה הוי כקידושין דעלמא כדאמר ר"נ ולפי זה אין לגרוס בגמרא בסוף הסוגיא ולרב נחמן בר יצחק דאמר אפילו לר"י בר' יהודה מעות הראשונות וכו' במאי מוקים לה וכו' דלפי גירסא זו תירוץ רב עמרם הוי אליבא דכ"ע ודברים אלו דברי טעם הם אם רבינו ז"ל גורס כמ"ש אבל לפי גירסת ספרינו לא מצאתי לו מקום:

פרק ה

הלכה ב

ואין צריך דעת העבד. נראה מדברי הרי"ף ז"ל שסובר כדברי רבינו ז"ל בפ"ק דקידושין שכתב שם כלשון רבינו ז"ל ולדידהו קונה בכסף ע"י אחרים דוקא שלא מדעתו משום דמסתמא הוי זכות אבל אם הוא בע"כ לא וכמ"ש שם הר"ן ז"ל וכמו שנראה מלשון ואין צריך דעת העבד כלומר דעל הסתם אמרינן דניחא ליה אבל פירש העבד בהדיא דלא ניחא ליה לא ודלא כהרמב"ן ז"ל והטור בי"ד סי' רס"ז שכתב שאפילו לרבנן קונה בכסף על ידי אחרים אפילו בעל כרחו ועומד וצווח איני רוצה לצאת משום דכיון דלר"מ קונה בע"כ מקנה בעבד ע"י אחרים מטעמא דאביי דכסף הואיל וקני בע"כ מקנה בע"כ או מטעמא דרבא דאמר כסף קבלת רבו גרמה לו וכו' ה"ה דרבנן נמי מודו ליה בהכי כיון דלא אשכחן פלוגתא בהא. ומדברי רש"י ז"ל נראה שם כדברי הרי"ף ז"ל ורבינו ז"ל שכשפירש שם דג' מחלוקות בדבר כתב דלרבנן בכסף על ידי עצמו דיש קנין וע"י אחרים משום דזכות הוא לו משמע דאם עומד וצווח לא:

על מנת שתצא בהם לחירות וכו'. כבר כתבתי על זה בהלכות זכייה ומתנה פרק שלישי:

הלכה ד

וצריך גט שחרור. הרי"ף ז"ל הכריע כמ"ד צריך גט שחרור ואע"ג דמכריעין אמרו דשן ועין אין צריך מ"מ קאמר דהא דקי"ל הלכה כדברי המכריע היינו במשנה אבל לא בברייתא וכתב שם הר"ן ז"ל על זה דלא הוה צריך להא דבלאו הכי הא קי"ל אין הכרעה שלישית מכרעת. ואני אומר דאין רבינו ז"ל מפרש כפירוש רש"י ז"ל בפרק הגוזל בתרא דדוקא היכא דגלי דעת התנאים הראשונים דיש חילוק בדבר כי ההוא דפרק במה מדליקין דר' אלעזר קאמר בין מן המוכן בין שלא מן המוכן אז אמרינן דהלכה כדברי המכריע אבל אי לאו הכי אמרינן אין הכרעה שלישית מכרעת ודאי דהדין עם הר"ן ז"ל דהא הכא אמרו בכולן יוצא בהם לחירות ולא גילו חילוק בין שן ועין לאחרים א"כ ודאי דאין הלכה כהכרעה שלישית אבל אפשר דהרי"ף ז"ל מפרש כפירוש ר"ת דפי' שם דאין הכרעה שלישית מכרעת ר"ל דור שלישי וה"ה דור שני והכוונה דאין הכרעת התלמיד מכרעת אבל אם אינה הכרעת תלמיד היא הכרעה וא"כ לפי זה היה לנו לומר הלכה כדברי המכריעין דלא הוי הכרעת תלמיד ולכך הוצרך לומר הרי"ף ז"ל דלא אמרו כן אלא במשנה אבל לא בברייתא ועוד יש לי סיוע לפסק הרי"ף ז"ל מהא דאמרינן בהשולח כד בעו למיפשט בעיא דמעוכב גט שיחרור אם יש לו קנס מברייתא דהפיל את שינו וסימא את עינו וכו' אמרו שם דילמא כמ"ד אינו צריך ומדקאמר דילמא משמע דאין הלכה כמכריעין דאמרי דבשן ועין אינו צריך דא"כ הוה ליה למימר הא מני מכריעין היא וכו' או ר' טרפון היא וכו' או הי"ל הא קי"ל דצריך מדקאמר דילמא נראה דמשמע כפסק הרי"ף ז"ל:

או החותך לשונו וכו'. תימה דבפ"ק דקידושין השוו דין יציאת ראשי איברים לענין מומי בכור דשם בעינן ג"כ מומין שבגלוי כדאמרינן בפרק על אלו מומין והקשו ורבי לשון לא דהא גבי מומי בכור אמר רבי רוב המדבר שבלשונו ומש"ה אמרו דרבי אית ליה דלשון נמי הוי מומין שבגלוי ורבינו ז"ל בפ"ז מהלכות ביאת מקדש כתב חמשים מומין ששוין באדם ובבהמה וחשיב שם ושניטל רוב המדבר שבלשונו ובפ"ב מהלכות איסורי מזבח כתב שעל אותם החמשים יש עוד כ"ג בבהמה וכל מום מהשלשה ושבעים המנויים בבהמה פוסלין אותה מן הקרבן כו' ואם נפל אחד מהם בתמימה שהיא קדש תפדה ותצא לחולין ובפ"ב מהלכות בכורות כתב דכל אותם המנויים בהלכות איסורי מזבח דפוסלין את הקדשים אם נפל אחד מהם בבכור ה"ז נשחט עליו א"כ למדנו דהא דניטל רוב המדבר שבלשונו דהוא מנוי בהלכות ביאת מקדש הוי מום בבכור וכאן כתב

רבינו ז"ל דלשון לא הוי מום שבגלוי לגבי ראשי איברים וא"כ תימה דבגמרא משוה אותם וצ"ע:

הלכה ה

ראש הגוויה וראשי הדדין שבאשה וכו'. הר"ן ז"ל כתב בפירוש ההלכות והני איצטריך לאשמועינן דאע"ג דלענין נגעים לא קרינן בהו לכל מראה עיני הכהן לענין עבד מום שבגלוי הוא ע"כ משמע דראשי דדין שבאיש כ"ש דלענין עבד הוא מום שבגלוי דשייך בהו לכל מראה עיני הכהן וא"כ קשה קצת למה כתב רבינו ז"ל ראשי דדין שבאשה ואולי נמשך אחר לשון הברייתא:

הלכה יא

הפיל את שינו או סימא את עינו וכו'. רבינו ז"ל סובר דפליגי סוגיין אהדדי דספ"ב דבבא קמא ופ"ק דקידושין וכדכתב הרב בעל כסף משנה אבל התוספות ז"ל כתבו דלא פליגי ותרתי לטיבותא בעינן כדי שלא יצא לחירות שיתכוון לטובת העבד ושלא יתכוון לעינו ולדבריהם זרק אבן לבהמה ונפלה בעבד יצא לחירות וכ"כ הטור ז"ל בהלכות עבדים בשמם:

הלכה טו

מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכו'. קשה דנראה דרבינו ז"ל פסק כר"א וכן פסק בפ"ב מהלכות רוצח ושמירת נפש ובפרק החובל אמר רבא דהא דאמר אמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג לא עשו ולא כלום אתי כר"א ואיך כתב הוא בפכ"ב מה' אישות דמכרו שניהם בנכסי מלוג המכר קיים דלא כאמימר וי"ל דבפרק חזקת אמרו דהא דאמימר הוי היכא דזבין איהו ומת וכו' א"נ דזבנה איהי ומתה אבל היכא דזבני תרוייהו לעלמא לא ואיבעית אימא אמימר כר"א וכו' וסובר רבינו דלתירוצא קמא אין לדמות הא דאמימר להא דר"א דשאני התם דגלי קרא אבל לענין מכירה היכא דמכרו שניהם מכרן קיים דאל"כ שותפין לא יוכלו למכור לעולם וכמו שהקשו התוספות ז"ל שם והוצרכו לתרץ דהא דעבד של שני שותפין איירי לזה גוף ולזה פירות אבל אם מקצת הגוף של זה ומקצת הגוף של זה יוצא בראשי איברים והוא דוחק ודאי והיינו לתירוצא בתרא אבל לתירוצא קמא דאינו מדמה מכר להההיא דר"א איירי ברייתא של שני שותפין כפשטה דהתם שאני דגלי קרא עבדו דמשמע המיוחד לו משא"כ גבי מכירה ופסק רבינו ז"ל כלישנא קמא דפרק חזקת משום דברייתא אתי כפשטה ודלא כלישנא בתרא וכל הסוגיא דפרק החובל אתיא כלישנא בתרא דפרק חזקת:

פרק ו

הלכה א

אבל אם אמר תנו גט זה לעבדי וכו'. רבינו ז"ל מחלק בין אומר זכה זה לעבדי ובין אומר תנו דבזכה יצא לחירות ובתנו לא יצא עד שיגיע גט לידו וטעמו לחלק בכך כדי לתרץ כל הקושיות שהקשה הר"ן ז"ל על הרי"ף ז"ל וכן הרא"ש ז"ל בפסקיו דכתב שם הר"ן ז"ל בפירוש ההלכות דקשה עליו ממתניתין דקידושין דקאמרה בשטר ע"י אחרים ומשמע דהוי שיחרור גמור וכן מההיא דעשיתי פלוני עבדי בן חורין חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחרים וכן ראיות אחרות דמשמע דמהני ועם זה יתורץ הכל דהתם איירי באמר זכה ולכך מהני לגמרי אבל תנו לא מהני עד שיתן וההיא דפרק התקבל דמשמע דהאשה שאמרה התקבל לי גיטי והוא אומר הולך ותן לה דאי אמרינן תן כזכי מגורשת מיד שאני התם דהיא עשאתו שליח לקבל והוי כאילו בא לידה אבל הכא גבי עבד שלא עשאו שליח אפילו אמרינן תן כזכי לא הוי זכות לו כמי שיגיע לידו ומ"מ צריך טעם מה לי זכה מה לי תן כיון דקי"ל דתן הוי כזכי אפילו במתנה וכדכתב רבינו ז"ל בפ"ד מהלכות זכייה ומתנה למה בזכי אפילו לא יגיע הגט לידו מגורש ובתן בעינן שיגיע לידו וי"ל דסובר רבינו ז"ל דאע"ג דתן הוי כזכי לא הוי כזכי אלא לענין שלא יוכל לחזור אבל מדאפקיה בלשון נתינה ר"ל עד שיגיע לידו לא הוי גט אע"ג דהוי זכות לו והוצרך לומר כן כדי לתרץ ההיא מתניתין דהאומר תנו גט לאשתי וכו' דפרק המביא דליתי כרבנן ורש"י ור"ת ז"ל תירצו בענין אחר כמבואר שם והוצרך לחלק בין זכה לתן כדי לתרץ כל הקושיות שהקשה הר"ן ז"ל כדכתיבנא והרי"ף ג"כ נראה שדעתו כדעת רבינו ז"ל וכ"כ הטור ז"ל בהלכות עבדים סי' רס"ז אחר שכתב דברי הרי"ף ז"ל וז"ל ואפילו לפי דבריו איכא למימר דוקא אמר תן לו אבל היכא דאמר זכה לו יצא מיד לחירות וכ"כ הרמב"ם ז"ל. וא"ת א"כ מה הביא הרי"ף ראיה מההוא דהולך מנה לפלוני שאני חייב לו שחייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר והא התם ע"כ טעמא לא הוי אלא דהאחריות חוב הוא לבעל חוב דהא התם אפילו אמר זכה בחוב זה לפלוני לא מהני לפטור את עצמו מאחריות אבל גבי גט עבד אילו אמר זכה מהני להוציאו לחירות וכי האי גוונא הקשה הר"ן ז"ל וכ"ש אם הוא מחלק בין זכה לתן כדברי רבינו ז"ל תתחזק הקושיא יותר וי"ל דכוונתו של הרי"ף ז"ל היא לומר כדי שלא יקשה איך תוכל לומר דכוונתו כשאמר תן דהוי כוונתו לזכות כדי שלא יחזור אבל הגט לא יהיה גט עד שיתן לידו דאיך תחלוק בענין הזכיה אי הוי גט גמור או לא הוי גט כלל ויכול לחזור לזה תירץ דאשכחינן לשון שיהיה מחולק לחצאין אע"פ שהוא מטעמא אחרינא שהוא מפני שהוא חוב לבע"ח מ"מ

לא מייתי אלא שהלשון ישתמש לחצאין לענין חזרה לא יוכל לחזור ולענין האחריות חייב עד שיגיע לידו וגם כאן נמי נחלוק הלשון לחצאין ונאמר דלא יוכל לחזור ולא הוי גט גמור עד שיגיע לידו ומה שקשה יותר על הרי"ף ז"ל הקשה הר"ז הלוי בספר המאור ותירץ שם הרמב"ן בספר מלחמות יע"ש:

הלכה ב

הכותב בשטר וכו'. ברייתא בפרק השולח והרי"ף ז"ל הביאה כלשון רבינו ז"ל אף ע"פ שבנוסחאותינו כתוב עשיתי פלוני עבדי בן חורין וכו' ומכל מקום לכל הגירסאות הדין אחד הוא והוא בעשיתי לא מהני כשרוצה לשחררו בזה הלשון אבל אמר דרך הודאה מהני דהא אמרינן לקמן האומר עשיתי פלוני עבדי וכו' חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר וכ"כ הר"ן ז"ל וזהו שכתב הרמ"ה ז"ל ואפילו בבריא אם אמר דרך הודאה גמורה מהני למיקני נפשיה אבל מ"מ צריך גט להתירו בבת חורין דהרמ"ה ז"ל אזיל לטעמיה דסובר דחיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר הוי חששא בעלמא וכדכתב הטור ז"ל שם בשמו וא"כ אין טעמו כדכתב הטור ז"ל שם וזהו כדברי הרמב"ם ז"ל שכתבתי למעלה וכבר הוקשה זה שם להרב בית יוסף ז"ל והוא תמה על הטור ז"ל יע"ש:

הלכה ד

מי שצוה בשעת מיתתו פלונית שפחתי וכו'. כתב הרב בכ"מ שפסק דלא כרבי יוחנן דמדשתק ר' יוחנן לר' אמי ולר' אסי משמע דהדר ביה ואין צורך לזה אלא לגירסת רש"י ז"ל דלא גריס אלא אבל הרי"ף והרא"ש ז"ל דגורסים אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה וכו' והדר מהא דרב דימי דטעותא היא וכדכתב שם הרא"ש ז"ל ורבינו ז"ל הולך בשיטת רבו הרי"ף ז"ל וגירסתו. ועוד דאפילו לפי גירסת רש"י ז"ל הרי אמרו שם אמימר ורבינא בהדי רב דימי טעותא. ומ"ש רבינו צוה ואמר שחררוה משום דפסקו שם בגמרא כרבינא דלא הוי טעותא הא דרב דימי כשאמרה בלשון שחרור. ודע דצ"ל לגירסת הרי"ף והרא"ש דגרסי אלא דאמרו רבי אמי ורבי אסי לא קאי אלא ארב דימי דהקשה לו איך אמר כן ר' יוחנן ומשום הכי הדר א"ו לא אמר הכי דאי אמרו לפניו קאי אר' יוחנן לא אתי שפיר לשון אלא ומשום הכי הוציאו רש"י מהגירסא, אחרי כן ראיתי להרב מהר"י ן' לב בחידושי גיטין פרק השולח ח"ג מפסקיו שפירש כן:

הלכה ה

בששה דברים שוין שחרורי עבדים לגיטי נשים וכו'. וא"ת דבפ"ק דגיטין דתני בברייתא בשלשה דברים שוו גיטי נשים לשחרורי עבדים אמאי לא תני אין חותמין עדיהן אלא זה בפני זה כמו שמנה רבינו ז"ל ולכולהו תירוצי דגמרא קשיא הך קושיא דאי למאי דשני

במחובר ולשמה לא תני משום דהוי פיסולא דאורייתא לא קתני אלא פיסולא דרבנן הא מה דאין חותמין אלא זה בפני זה דרבנן היא גזירה משום כולכם ואי לתירוצא משום דמחובר ולשמה איתא בקידושין הא דאין חותמין אלא זה בפני זה ליתא בקידושין כדכתב שם רש"י ז"ל. וי"ל כיון דמנה דעד אחד כותי כשר הרי מנה הא דטעמא דעד אחד כותי כשר הוי משום דאין חותמין אלא זה בפני זה כדאמר בגמרא ומ"מ רבינו מנאה דדרך הפוסק לפרש יותר מהברייתא:

הלכה ו

והוא שיהיה כותי חבר וכו'. קשה דבגמרא אמרו דחתים ישראל לבסוף כבר משני דעדי גט אין חותמין אלא זה בפני זה ואי לאו דהוה חבר לא הוה מחתים ליה מקמיה וא"כ למה רבינו לא ביאר זה:

ובגט שיחרור הוא אומר לא ניתן לה לא יהיה מחוסר אלא נתינה. כך צריך לגרוס וכן כתוב בסמ"ג עשין פ"ז לא ניתן לה דאין כתוב בגט שיחרור אלא או חופשה לא ניתן לה. וקשה דרבינו ז"ל דלמדו מן הכתוב עצמו דגט שיחרור לא יהא מחוסר אלא נתינה ואין זה במשמע דבשלמא בגט אשה כתיב וכתב ונתן הזכיר כתיבה קודם נתינה שלא יהא מחוסר דבר בין כתיבה לנתינה אבל הכא לא הוזכרה כתיבה בכתוב קודם אבל רש"י ז"ל למדו בשיחרור מג"ש דלה לה בפרק המביא קמא ולא משמע הכי דברי רבינו ושמא יש לפרש כוונתו שאמר לא יהא מחוסר וכו' מג"ש דלה לה כדכתב רש"י ז"ל אבל אין זה במשמע לשונו:

הלכה ז

כשם שהאשה עצמה מביאה גיטה וכו'. מ"ש הר"א ז"ל בהשגות אלא ודאי צריך לפרש בו דרך אחרת ר"ל דהוא מפרש דמה שהקשו אשה מכי מביאה וכו' כלומר ודאי דאינה נאמנת לומר בפני נכתב וכו' דלא תקנו רבנן זה אלא לשליח אבל זו שאינה כשליח אלא שנתגרשה בקבלתה לא מהימנא במ"ש בפני נכתב וכו' אלא צריך קיום גמור וכן כתב בעל מישרים שלא האמינו אלא לשליח גמור אבל באשה הבאה וגיטה בידה צריך קיום, ותירצו שהוא שלחה כגון שאמר לה הוי שליח להולכה עד דמטית להתם וכו' ולכך מהימנא לומר בפני נכתב וכו' ומדברי רש"י ז"ל משמע כפירוש רבינו ז"ל:

הלכה ח

אע"פ וכו'. האי אע"פ אינו רוצה לומר לא מיבעיא התקדשי בו לחוד דלא מהני אלא אפילו צאי בו לחירות והתקדשי לא מהני דאינו כן דהתקדשי גרידא מהני אלא ה"ק

אע"פ שאמר לה צאי בו לחירות וא"כ היה ראוי לומר דליהני קמ"ל דלא מהני והאי אף על פי הוי כמו אע"ג ולא כמו אפילו דאית ביה לא מיבעיא דהתקדשי לחוד ודאי דמהני:

פרק ז

הלכה ג

המשחרר שני עבדים בשטר אחד וכו'. אע"ג דכתב הר"ן ז"ל גבי שחרר חציו ונתן חציו דאם כתב בשטר שחרור עצמו שהוא נותן חציו האחד לאחד ומזכה השטר לאחד בשביל שניהם דהוי חציו בן חורין כיון דליכא שיורא בשטר שחרור וא"כ היכא דכתב חצי נכסי לפלוני עבדי וחצי נכסי לפלוני עבדי בשטר אחד ומזכה לאחד בשביל שניהם היה ראוי שיהיה כל אחד חציו בן חורין מהאי טעמא דליכא שיורא בשטר שיחרור ומדברי רבינו משמע דבכל גווני לא קני בחצי חצי מ"מ יש לומר דשאני חצי חצי דמשחרר שני עבדים בשטר אחד דילפינן מאשה דכתיב בה וכתב לה ודרשינן ולא לה ולחברתה וכדכתב רש"י ז"ל בפרק השולח:

הלכה ה

הכותב לשפחתו מעוברת וכו' שזה כמי שמשחרר חציה. דברי רבינו תמוהים דנראה מדברי רבינו ז"ל דהוא פוסק דעובר ירך אמו ומפני כן כתב שהוא כמי שמשחרר חציה דאי לא הולד חלוק ממנה והיה לו להיות בן חורין וכיון שכן למה ברישא דהרי את בן חורין וולדך עבד דבריו קיימים והא כיון דהיא וולדה גוף אחד כמי שמשחרר חציה ואינו כלום וחכמים דאית להו הך סברא בתמורה בפרק כיצד מערימין אמרינן התם דסבירא להו דאם שיירו משוייר משום דעובר לאו ירך אמו בין לפי מה דס"ד מעיקרא דאמר לימא אם שיירו משוייר תנאי היא בין לפי מה שתירץ התם דכ"ע שיירו משוייר חכמים לעולם ס"ל דעובר לאו ירך אמו הוא ומש"ה אמרי' דכשאמר הרי את בת חורין וולדך עבד דבריו קיימים אבל רבינו ז"ל דסובר דעובר ירך אמו איך אפשר לסברתו לקיים דין זה. ועוד דא"כ לדבריו אין הלכה כרבי יוחנן דאמר התם הפריש חטאת מעוברת וילדה רצה מתכפר בה רצה מתכפר בולדה כו' דקסבר התם עובר לאו ירך אמו הוא ותימה דהוא פסקה להא דר' יוחנן בהלכות פסולי המוקדשין פרק ד' כמבואר שם וא"כ נמצאו דבריו סותרים זה לזה. ועוד תימה על תימה דאיך פסקה שם להיא דרבי יוחנן כיון דאיתותב בפרק כיצד מערימין. מיהו יש לתרץ להני תרי קושיין דאע"ג דסבר דעובר ירך אמו מ"מ פסקה לדר' יוחנן משום דס"ל דטעמו משום דסד"א מתכפר בשבח הקדש וכדפריך רבא התם ממאי דטעמא דרבי יוחנן אם שיירו משוייר דילמא היינו טעמא דר'

יוחנן דאדם מתכפר בשבח הקדש וטעמו של רבינו ז"ל משום מה שהקשו התוספות שם דבפרק בתרא דכריתות משמע דאית ליה לר' יוחנן אדם מתכפר בשבח הקדש ומש"ה פסק כר' יוחנן וכבר כתבתי שם כן אבל מ"מ קושיא הראשונה קשה טובא וזו היא הקושיא שהקשה הר"א ז"ל עליו בהשגות א"א קשיא רישא אסיפא כלומר לפי הטעם שנתן שזה כמי שמשחרר חציה דמשמע דאית ליה עובר ירך אמו א"כ קשיא רישא אסיפא וכדכתיבנא לעיל. ולכך נתן הר"א ז"ל טעמים אחרים ואית ליה דעובר לאו ירך אמו ולא אמר כלום משום דלא בא לעולם ועוד נתן טעם אחר משום דאין עבד מקבל גט לחבירו מיד רבו שלו וזה הטעם אמרו אותו בגמרא בפרק כיצד מערימין שאמר שם ואי אמרת שיירו משוייר עובר לאו ירך אמו אמאי זכתה לו והתניא נראין שהעבד זוכה לקבל גט שחרור מחבירו מיד רבו שאינו שלו ולא מיד רבו שלו אבל הטעם הראשון לא הוזכר בגמרא ויש לתמוה על הטעם הראשון דאם כן למה לא הקשו בגמרא שם ג"כ מהאי טעמא דאי אמרת עובר לאו ירך אמו הא עובר דבר שלא בא לעולם הוא ואיך זכה העובר דרבי יוחנן אית ליה בפרק מי שמת המזכה לעובר לא קנה וא"ת משנתנו הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו וכל האי דשקיל וטרי בגמרא בפרק כיצד מערימין הוי אליבא דרבי יוחנן א"כ אמאי לא פריך ליה גמרא דאיך אפשר לומר דעובר לאו ירך אמו א"כ אמאי זכתה לו הא רבי יוחנן גופיה אית ליה המזכה לעובר לא קנה. ותו קשיא על הראב"ד איך פסק דעובר לאו ירך אמו הא איתותב רבי יוחנן התם. מיהו לזה י"ל דכיון דבתר הכי אמרו דכולי עלמא שיירו משוייר ואית להו עובר לאו ירך אמו לא איתותב כלל דרבי יוחנן אית ליה כהנהו תנאי דאמרי התם הכי וההיא ברייתא פליגא עליה ואפילו למאי דסליק אדעתין מעיקרא דאמרו שם לימא אם שיירו משוייר תנאי היא ליכא תיובתא כלל לר"י דברייתא אתיא כרבי יוסי ואיהו סבר כחכמים ולא אמרו שם תיובתא אלא קודם שידעו פלוגתא דרבי יוסי ורבנן אבל בתר דהביא גמרא פלוגתא דרבי יוסי וחכמים ליכא תיובתא כלל וכבר כתבתי כן בפ"ד מהלכות פסולי המוקדשין לדעת רבינו דסובר כ"ז אבל מכאן נראה דאי אפשר לומר כן לדעת רבינו משום דהוא סובר כאן דעובר ירך אמו הוא ומ"מ הוא נכון לדעת הר"א ז"ל, ומ"מ קשה על הר"א ז"ל דלמה לא הקשה לרבי יוחנן מן הטעם הראשון שהזכיר אלא יש לומר דלפי האמת מתורץ לדעת הר"א ז"ל דההיא ברייתא סברה דעובר ירך אמו ור' יוחנן אית ליה דעובר לאו ירך אמו והמקשה לא חש להקשות לו כן משום דהיה סבור דבלא"ה איתותב מההיא דנראין שהעבד זוכה וכו' זה נראה לדעת הר"א ז"ל. אבל דברי רבינו מתמיהין מאד כדכתיבנא אלא שיש לי לתרץ בדוחק לדעתו דאע"ג דעובר ירך אמו מ"מ האם היא עיקרית כשאמר

הרי את בת חורין וולדך עבד לא הוי כמשחרר חציה דאין האם חצי בערך הולד אלא היא עקרית והוי כמשחרר כולה דאם היה משחרר הולד כמו בסיפא דהרי את שפחה וולדך בן חורין הוי כמשחרר חציה דהולד טפל לגבי אמו אבל ברישא דמשחרר האם לא הוי כמשחרר חציה ויש סעד לזה לחלק בין שיחרור האם לשחרור הולד משום דאמרו שם גבי פלוגתא דרבי יוסי ורבנן לפי מאי דסלקא דעתין דאית ליה לר' יוסי הרי את בת חורין וולדך עבד דהולד בן חורין דעובר ירך אמו וקשיא אפילו נימא עובר ירך אמו מ"מ אמאי הולד בן חורין הא לעיל גבי הרי את שפחה וולדך בן חורין אמרינן דאי עובר ירך אמו ניחא דהולד בן חורין והיא שפחה והכא דהוי איפכא נמי נימא הכי דהולד עבד והיא בת חורין דבשלמא היא בת חורין כמשחרר חציה אבל העובר אין ראוי שיהיה הוא גם כן בן חורין דאף ע"ג דאית ליה דהמשחרר חצי עבדו קנה מ"מ הרי לא שחרר לעובר א"ו שיש לחלק בין היא לולדה דהיא שהיא העיקר כיון ששחרר לה הרי ולדה כמוה אע"ג דאמר העובר יהא עבד אבל כששחרר הולד לא נאמר דהיא תלך בתר הולד אלא היא שפחה והולד בן חורין דהוי כמו שיחרר חצי הולד והניח חצי שהוא היא והחצי ששיחרר הוא משוחרר משום דאית ליה כרבי דהמשחרר חצי עבדו קנה והחצי שהניח שהוא היא אינו משוחרר אבל כששיחרר לה והניח הולד לא נאמר כן דהחצי ששיחרר שהוא היא תהא משוחרר והחצי שהניח שהוא הולד יהא עבד דכיון דהיא עקרית נאמר דהולד גריר בתרה והוא ג"כ משוחרר ומדאמרינן לר' יוסי הך סברא נאמר לרבנן סברא דמיא להא דשאני היא דהיא עיקרית וכדכתיבנא. ולפ"ז הוה מצי הגמרא לומר דכ"ע אית להו שיירו אינו משוייר ואפילו רבנן אית להו דעובר ירך אמו ומה שאמרו דכ"ע שיירו משוייר משום דליתו כולהו תנאי כר' יוחנן זה נראה בדעת רבינו ז"ל והוא דחוק מאד וכבר השיגו הר"א ז"ל כדכתיבנא:

פרק ח

הלכה א

וכופין את רבו וכו'. כתב בכ"מ דהיינו כלישנא בתרא דגמרא דפרק השולח וכן נראה דללישנא קמא אמרינן קונסין אותו עד מאה בדמיו. וקשה דבפרק עשרים מהלכות שבת כתב רבינו ז"ל אסרו חכמים למכור בהמה גסה לעכו"ם וכו' ואם מכר קונסין אותו עד י' בדמיה ואי רבינו ז"ל פסק כלישנא בתרא והתם אמרו גבי בהמה דקונסין אותו עד ק' וכו' א"כ נראה משם דפסק כלישנא קמא וכן כתב שם ה"ה ז"ל ויש לשון אחר עד ק' בדמיה ופסק רבינו ז"ל כדברי המיקל משמע דפוסק כלישנא קמא. ונ"ל כדברי ה"ה ז"ל דרבינו

ז"ל פסק כלישנא קמא ולכך כתב שם עד מאה והכא כתב עד עשרה מפני שהוא מפרש הבעיא כפירוש רש"י ז"ל ודלא כפי' התוס' ז"ל דאיבעיא ליה אי עד מאה הוי דוקא או דילמא לאו דוקא דלא קנסינן כולי האי אלא דרך גוזמא קאמרו ופשיט ליה מר"ל דהוי דרך גוזמא ואינו אלא עד עשרה ואע"ג דדחי לה כיון דהוי בעיא דלא איפשיטא פסק להקל בקנס דרבנן ולכך כתב דאין קונסין אלא עד עשרה כפשיטותא דת"ש:

וקנס זה אין גובין אותו ודנין אותו וכו'. הרב בעל הטורים בהלכות עבדים בי"ד סי' רס"ז כתב בשם אביו דחלק על רבינו ז"ל אלא גובין אותו בבבל וא"כ צ"ל שמה שלא כתב בסי' קנ"א בה' ע"ז גבי מכר בהמה גסה דקונסין אותו עד עשרה בדמיו הוא מפני שעכשיו נהגו היתר כטעמא קמא שכתב שם הרב"י ז"ל ולא כטעמא בתרא שכתב שם משום דהוי קנס ואין גובין אותו בבבל דהא כיון דלדעת אביו גובין כמ"ש בה' עבדים לא היה לו למנוע מלכתוב הדין גבי בהמה כמ"ש גבי עבד מה"ט:

הלכה ב

לוה על עבדו מן העכו"ם וכו'. בפרק השולח אמרו בתירוצא בתרא על קושיא מעבד לשדה ואיבעית אימא בשלוה על מנת למשכנו ולא משכנו ולפירוש רש"י ז"ל הוי דבין עבדו בין שדה איירי דמטא זימניה וגבי שדה פטורה מן המעשר משום דלא משכנו וגבי עבד קנסו אע"פ שלא משכנו ובתוספות פירשו דבעבד איירי בדמטא זימניה ושדה דלא מטא זימניה וגבי עבד אשמעינן דאע"ג דלא משכנו וכו' ולהני פירושי משמע להההיא תירוצא בתרא היכא דלא מטא זימניה לא אמרינן גבי עבד דקנסו דלא אשכחן דקנסו להנהו פירושי אלא דמטא זימניה לחוד אבל אי לא מטא זימניה לא וא"כ פליגי אתירוצא דאמרו אידי ואידי דלא מטא הא לגופא הא לפירא דלהאי תירוצא אפילו לגופא לא קנסו כיון דלא מטא וא"כ קשה על רבינו ז"ל דהיה לו לפסוק כלישנא בתרא דהוא עיקר ולא כלישנא מציעתא ונראה דרבינו ז"ל סובר דלא פליגי תירוצא בתרא אקמא לענין דינא אלא דבעי לתרוצי אידי ואידי בגופא דדחיקא ליה לאוקמי חדא בפירא וחדא בגופא ואני תמה על הכ"מ ז"ל במה שהקשה דאמאי לא כתב רבינו ז"ל לישנא בתרא הא כיון דכתב דאע"ג דלא מטא זימניה יצא לחירות כ"ש היכא דמטא ולא משכנו ואי קשיא הא הוה קשיא דמשמע דלא הוי דינא הכי דלישנא בתרא פליג עליה כדכתיבנא אלא שכבר מתורץ במה שכתבתי ומ"ש הבעל כ"מ דקאי אתירוצא דאידי ואידי דלא מטא קשה טובא דאי איירי אידי ואידי בלא מטא זימניה ואידי ואידי לגופא והוצרך לתת טעם לשדה ולכך אמר דלא משכנו מה צריך טעם לשדה הא כיון דלא מטא הוי של עכו"ם ולכך פטורה ואין צריך טעם אלא לעבד ועוד דלשון ולא משכנו משמע דהיה יכול

למשכנו דהא מטא זימניה דאל"כ איך היה יכול למשכנו ואם כוונת הרב בעל כ"מ ז"ל לומר דאידי ואידי לגופא ואידי ואידי דמטא זימניה והשתא הוי טעמא לשדה היינו פי' רש"י ז"ל ומה חידש לנו הרב ז"ל באומרו שרבינו ז"ל מפרש דשינויא קאי להא לגופא והא לפירא:

הלכה ד

לפיכך אם תפס העבד כדי דמיו לרבו וכו'. הטור ז"ל כתב בסי' רס"ז דכי אמרינן יצא לחירות היינו דאם ברח מן העכו"ם אינו יכול להשתעבד בו עוד ואם אינו יכול לברוח קונסין את האדון לפדותו עד עשרה בדמיו וכתב דבכל הני דאסקינן בתיקו אם יצא לחירות או לא לא איפשיטא ולקולא דאיסורא דרבנן הוא ולא יצא וקשה דנהי דלענין לקנוס האדון אין קונסין אותו על הספק אבל אם ברח מן העכו"ם לא יהא רשאי להשתעבד בו עוד דכיון דהוא מוחזק בעצמו והוא תפוס בגופו והוי ספיקא אם יצא לחירות או לא אין להשתעבד בו על הספק וכן כתב הר"ן ז"ל בפ"ק דקידושין בשם הרמב"ן ז"ל דכל הני שמועות דעבד כנעני אע"ג דיציאה דשן ועין וראשי איברים קנסא הוא ובעינן מומחין מ"מ כיון דקי"ל בקנסא דאי תפס לא מפקינן מיניה הרי העבד הוא תפוס בעצמו מ"מ כיון דקי"ל בקנסא דאי תפס לא מפקינן מיניה הרי העבד הוא תפוס בעצמו ולא יהבינן ליה רשותא לאשתעבודי ביה עוד וכן כתב הרב בעל כ"מ לעיל בסוף פ"ה שהוא דעת רבינו ז"ל מיהו להטור לא קשה כיון שהוא כבר כתב שהוא איסורא דרבנן כלומר כיון דהוא דבר קל דרבנן אין לחייב את האדון מספק ודוקא בקנסא דמן התורה יצא לחירות אלא מפני שאין לנו סמוכים לכך לא דיינינן ליה אז מועיל תפיסה אבל הכא לא דהוי איסורא דרבנן. אבל לרבינו ז"ל שכתב לקמן לפיכך אם תפס העבד כדי דמיו לרבו כדי שיצא בהם לחירות וכו' אין מוציאין מידו א"כ כשברח מן העכו"ם נמי אינו יכול להשתעבד בו עוד לדעת רבינו אלא שיש לומר דאין הכי נמי דלדעתו ז"ל כן הוא אלא דגבי בן בבל שנשא בא"י שכתב שם רבינו ז"ל הרי זה ספק אם הוא כמי שמכרה אותם לחו"ל וכו' כיון דהוי ספיקא לפי זה ודאי דיצא לחירות ולא ישתעבד בו הלוקח וכיון שכן לא היה לו לרבינו לכתוב שם הרי זה ספק ולסתום הדברים:

הלכה ה

לפיכך אם תפס וכו'. הר"א ז"ל השיג על רבינו דלא אמרו בקנסא אם תפס מפקינן מיניה אלא כגון פלגא נזקא דהוי קנסא או דבר הדומה לו שמחסרו ממון אבל זה אינו מחסרו ממון אלא מן המצות וכבר תירץ הרב בעל כ"מ ז"ל זו:

הלכה ז

הרי אלו ספק אם הם כמי שמכרה אותם לחוצה לארץ וכו'. בפרק השולח אמרו תיבעי למ"ד הדין עמה כיון דהדין עמה כדידה דמו או דילמא כיון דמשעבדי ליה לפירי כדידיה דמו ע"כ והלכתא כמ"ד הדין עמה כדאמרינן בפרק כ"ב מהלכות אישות וכיון שכן היה לו לרבינו לומר כן או אינם כמכורים לו מפני שהדין עמה אלא שאין צריך לכך דלא אמרו כן בגמרא אלא ע"צ היותר טוב דבלאו הכי כיון שהגוף שלה ראוי לספק דהא למ"ד הדין עמו אע"ג דהדין עמו והפירות הם שלו מ"מ מספקא לן משום דהגוף שלה כ"ש למ"ד הדין עמה:

הלכה י

עבד שברח. עיין בהר"ן פרק השולח ובהרב ב"י ז"ל סימן רס"ז טור י"ד:

הלכה יא

נמצאת למד שהמאנה את הגר וכו'. בסוף פי"ד מהלכות מכירה כתב רבינו דבישראל אם אונהו בדברים דעבר בלא תונו איש את עמיתו לחוד אבל אם אונהו בממון עובר על לאו דלא תונו איש את אחיו לחוד ואם אינה את הגר בדברים או בממון עובר על אלו השנים ועובר על הוניית ממון בלאו ג' דלא תלחצנו ועל הוניית דברים בלאו ג' דגר לא תונה ונתן שם טעם למה בגר עובר על שניהם בין בממון בין בדברים מה שאין כן בישראל וה"ה תמה על רבינו ז"ל יע"ש ועם זה יש כאן לתמוה על רבינו דאם זה נוסף על גר דאית ליה לאו דלא תוננו מוסיף על הגר א"כ היה לו לומר דעובר בד' לאוין הג' אשר בגר והלאו הד' דלא תוננו הנוסף בו וכן מ"ש וכן עובר בלאו דלא תלחצנו קשה דאי בהוניית דברים אינו עובר בלא תלחצנו כדכתב שם בהלכות מכירה ואי אייריי בהוניית ממון א"כ אינו עובר על לאו דלא תונו איש את עמיתו וכו' דאינו אלא הוניית דברים ובמקומו עובר על לאו דלא תונו איש את אחיו מיהו לזה יש לומר דסמך על מ"ש שם דעובר באל תונו איש את אחיו ולא תלחצנו גבי ממון וגר לא תונה ועוד נוסף לאו דלא תוננו דאית ליה לרבינו ז"ל דלא תוננו קאי אכולהו בין אדברים בין אממון שכן כתב אף זו הוניית דברים ומדכתב אף משמע דתרתי שמעינן מיניה ונמצא לדבריו גבי ממון עובר בד' אבל מכל מקום קשה דא"כ גבי דברים נמי היה לו לעבור בד' כדכתיבנא:

הלכה טו

עבד שנשבה אם נתייאש ממנו רבו וכו'. נראה לי דהר"א ז"ל בהשגות הבין בדברי רבינו שהוא פוסק כרשב"ג וכאוקימתא דאביי דמוקי מתני' לפני יאוש ועל דא קאמר רשב"ג דבין לשם עבד בין לשם בן חורין ישתעבד לרבו ראשון וזהו שכתב רבינו למטה ואם לא

נתייאש ממנו רבו וכו' דהיינו דינא דמתני' אליבא דאביי וכרשב"ג ומ"ש בתחלת דבריו אם נתייאשו כו' לאו היינו דינא דמתני' אלא דבגמרא אמרי אי לאחר יאוש לשום עבד אמאי ישתעבד ולא קשיא ליה לגמרא אלא מחלוקה זו אבל מחלוקה דלשם בן חורין ניחא ליה לכך כתב לרבו שני ישתעבד דמודה אביי לרבא וכ"ת א"כ כשהקשו בגמרא לרבא דאמר לאחר יאוש ולרבו שני רבו שני ממאן קני ליה תקשי לאביי נמי דמודה לרבא בהא י"ל דבתר דנתן רבא טעם לדבר אמרינן דמודה אביי בהא אבל אי לאו הכי הוה אמרינן דלא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני ומפני שהבין הר"א ז"ל כן בדברי רבינו ז"ל השיגו דאע"ג דפסק כרשב"ג ובזה הדין עמו מ"מ לא היה לו לפסוק כאביי דהא קי"ל אביי ורבא הלכה כרבא וכיון שכן היה לו לפסוק כרשב"ג אליבא דרבא ולומר דאפילו לאחר יאוש בין לשם עבד בין לשם בן חורין ישתעבד לרבו ראשון מדחזקיה וכן נראה מהרא"ש בפסקיו בגיטין דדעת הר"א ז"ל לפסוק כרשב"ג אליבא דרבא וזו היא טעם השגתו באומרו זהו כרשב"ג וכאביי כלומר דבריו הם כאביי והיה לו לפסוק כרבא ולא כמו שפירש דבריו הכ"מ ז"ל דדעת הר"א ז"ל לפסוק כרשב"ג וכאביי דא"כ היה לו לומר אינו כן אלא כרשב"ג וכאביי ולתרץ השגת הר"א ז"ל י"ל דראוי לפסוק כאביי משום דבתוספתא משמע כדבריו דפלוגתא דרבנן ורשב"ג לא הוי אלא קודם יאוש משום דשם אמרו לשם עבד ישתעבד ונותן רבו דמיו והאי ישתעבד אי אפשר לפרשו כדפריש רבא במתני' דישתעבד לרבו שני דא"כ מאי ורבו נותן דמיו כיון דמשתעבד לרבו שני אמאי ראשון נותן דמים אלא ודאי דישתעבד לרבו ראשון ואפילו רבא מודה דפירוש התוספתא הכי הוי וזהו שכתב הר"ן דע"כ לפני יאוש מיתוקמא והיינו טעמא דכתיבנא וכיון שכן ראוי לפסוק כאביי כיון דבתוספתא מוכיח דפלוגתא דרבנן ורשב"ג הוי לפני יאוש. ומה שהקשה הר"ן על רבינו מפשט התוספתא והרב בעל כ"מ תמה עליו לע"ד נראה דיפה כתב הר"ן משום דרשב"ג אמר בין כך ובין כך ישתעבד ורבו נותן דמיו והאי רבו נותן דמיו משמע ודאי דאתרוייהו קאי וכיון דרבינו פוסק כרשב"ג דתוספתא דאמרה בין כך ובין כך ישתעבד לרבו ראשון דלת"ק לפני יאוש לשום בן חורין לא ישתעבד לרבו ראשון דע"כ התוספתא לפני יאוש איירי מטעמא דכתיבנא וכיון דאית ליה לרבינו דאפילו לשם בן חורין חוזר לרבו ראשון א"כ ודאי כרשב"ג דתוספתא אתי וא"כ היה לו לומר ונותן דמיו אפילו היכא דפדאוהו לשם בן חורין וטעמא הוי דאפילו פדאוהו לשם ב"ח כיון שלא נעשית כוונתו וחוזר לרבו ראשון ראוי שיתן לו הדמים הרב הראשון דאיהו לא יהיב זוזי אדעתא שישתעבד לרבו ראשון:

הלכה טז

עבד ששאו רבו אפותיקי וכו'. בפ"ז מהלכות חובל ומזיק ביאר שם רבינו ז"ל דהלכה כרשב"ג:

הלכה יז

וכן אם נדר נדר שכופין עליו וכו'. בהלכות נזירות פ"ב כתב רבינו שהעבד שנדר בנזירות דרבו כופהו לשתות ולהטמא למתים אבל אם נדר בנדרים שיש בהם עינוי נפש כגון שלא יאכל בשר ולא ישתה יין אין רבו צריך לכופו דבלאו כפייה אין הנדר חל כלל אח"כ כתב שאם נדר בנזירות ואמר מותר לך מופר לך יצא לחירות וחייב להשלים נזירותו שהעבד כופין אותו ואין מפירין לו ואם הפר יצא לחירות ע"כ ולכאורה היה נראה שמ"ש כאן נדר שכופין היינו נזירות שכתב שם שכופין אלא שהטור ז"ל כשהעתיק לשון רבינו ז"ל בסימן רס"ז כתב שנדר שלא לאכול בשר ורוצה בו שאין הנדר חל עליו והיה יכול לכופו לאכול ולא כפאו וכו' משמע דדברי רבינו הם בנדרים שכתב שם שלא חלו כלל כגון שנדר שלא לאכול בשר וכו' וכאן הוסיף על מ"ש שם דשם כתב היכא דנדר בנזירות שהנדר חל אם לא כפאו האדון ואמר דהיכא דאמר מופר לך דיצא לחירות והכא קאמר דאפילו בנדרים שלא חלו מעיקרא כלל אפילו שלא כפאו רבו כדכתב שם מ"מ אם אמר לו מופר לך יצא לחירות ומ"ש רבינו שכופין עליו את העבדים לפי זה אינו ר"ל שצריך לכפות את העבד כדי שיתבטל הנדר דהא כתב רבינו שם דאין הנדר חל אלא ר"ל דכופין עליו את העבדים מפני שלא חל הנדר. וכ"ת מנ"ל לרבינו דין זה אף דאמרינן במתני' דיצא לחירות היינו בנזירות דיש שרש לנדר וחל כל זמן שלא כפאו אבל נדר שאין לו חלות מעיקרא אפילו בלא כפייה אפילו אמר מופר לך לאו כלום הוא כמי שלא נדר ואמר לו מופר לך דלאו כלום הוא. וי"ל דמ"מ כיון דדמי קצת לנדר ואמר לו מופר לך יצא לחירות. ומ"מ קשה לי שם הלשון שכתב רבינו ז"ל שאין רבו צריך לכופו מפני שאין נפשו קנויה לו דבפרק בתרא דנזיר דרשו לאסור איסר על נפשו במי שנפשו קנויה לו יצא עבד שאין נפשו קנויה לו והאי קרא אתא לומר שרבו יכול לכופו ולפי המסקנא דנדרים לא חלו הך קרא איירי בנזירות דאם אינו ענין לנדרים שאינו צריך למחות תנהו ענין לנזירות כדכתבו התוס' ז"ל שם וא"כ איך כתב לשון זה דמשמע דנפקא ליה מקרא דלאסור איסר על נפשו דאיירי בנדרים. ואולי ההוא לישנא לאו דוקא. אך יש לתמוה על הטור ז"ל שכתב בסימן רס"ז לשון רבינו ז"ל והעתיקו בלי מחלוקת ובהלכות נדרים סי' רל"ה כתב ואם קבל עליו נזירות חל עליו וכו' ואם נשתחרר משלים נזירותו ונראה ודאי דגורס כגירסת הר"א ז"ל הפר לעבדו ויצא לחירות משלים נזירותו ומשם למד דהוא הדין

לכפייה דאין לחלק בין כפייה להפרה וכמ"ש הר"א ז"ל בהשגות בהלכות נזירות וא"כ כיון דמפרש למתני' כהר"א ז"ל איך כתב בסימן רס"ז בהלכות עבדים דינו של רבינו ז"ל וצ"ע:

הלכה יח

ואם למדו לא יצא לחירות. קשה קצת כי היכי דבקרא שלשה פסוקים אמרינן שאם אמר לו רבו לקרות יצא לחירות ה"נ נימא דאם למדו רבו יצא לחירות ויותר יש לתמוה על הרב בכ"מ ז"ל שכתב שדין זה יצא לרבינו ז"ל משם דהא התם כשאמר לו רבו לקרות מהני להוציאו לחירות והכא לא מהני ואיך למד משם היפך העניין ועוד קשה דבפרק השולח אמרינן דכשרבו השיאו דאי לאו דשחרריה לא הוה מעביד ליה איסורא הכא נמי נימא אי לאו דשחרריה לא הוה עבד איסורא ללמדו תורה. ואולי נראה לרבינו ז"ל דאין זה כל כך איסורא ולכך לא אמרינן דשחרריה ולא דמיא לקריאה בתורה שהיא בציבור דהוי איסור טפי ולכך לא היה לו לומר לקרוא אם לא שחררו:

הלכה כ

ישראל שתקף עכו"ם קטן וכו'. אם כוונת רבינו ז"ל לפרש מ"ש רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד כדכתב הרב בעל כ"מ ז"ל קשה דהיה לו לפרש דהיו ב"ד המטבילין אותו דאל"כ אינו גר וכמ"ש בפי"ג מהלכות איסורי ביאה טבל בינו לבין עצמו ואפילו בפני שנים אינו גר. ויותר קשה הלשון שכתב ישראל שתקף עכו"ם קטן משמע אפילו תקפו בע"כ הוי גר ואמאי נהי דקטן הוי מ"מ צריך שיהא מדעת כדכתב ראבי"ה ז"ל כתבו המרדכי סוף פרק החולץ וכן הטור בסימן רס"ח כתב דין דרב הונא כשבא להתגייר אבל בע"כ למה:

הלכה כא

גר שקדמו עבדיו וכו'. מ"ש הרב בעל כ"מ דגרסי' לפניו אינו נראה לע"ד דלפי גירסת הרי"ף ז"ל ורבינו ז"ל מ"ש בבלוריא הגיורת שקדמו עבדיה וטבלו לפניה פירוש לפניה ר"ל בפניה ולא כמו שפירש רש"י ז"ל דהיינו קודם שנתגיירה היא אלא אחר שנתגיירה היא טבלו בפניה ומש"ה דייק בגמרא דמדנקט בפניה משמע דאם לא היה בפניה אינם בני חורין אבל שנאמר דאיכא בה תרתי בפניה ולפניה זה אינו כלל לפירוש רבינו ז"ל ולגירסתו דאם פירוש לפניה האמור בברייתא לא הוי בפניה מהיכא דייק בגמרא טעמא בפניה א"ו דאין לו עסק כלל בפירוש דלפניה אלא סובר הגמרא דפירוש לפניה הוי בפניה ומ"מ צריך טעם מה חידש לנו הרב ז"ל בדין זה שכבר אמרו לעיל ומפני כן דחק הרב בעל כ"מ במה שדחק והדין עמו. עוד אמרו שם בגמרא אמר רב אויא לא שנו אלא

בלוקח מן העכו"ם אבל עכו"ם גופיה קונה כלומר עכו"ם שמכר עצמו לישראל קונה מיד ואינו יכול להקדים ולטבול לשם ב"ח ולא כתבו רבינו ז"ל משום דפריך עלה רב אחאי ואסיק בקושיא אבל הרי"ף והרא"ש והטור ז"ל כתבוהו:

פרק ט

הלכה א

לכל דבר. מה שהשיג הר"א ז"ל דלא נהיר מ"ש רבינו ז"ל לכל דבר אזיל לטעמיה שהשיג על רבינו ז"ל בפרק עשירי מהלכות גירושין דדברי הגאון ז"ל קיימים דיש חילוק בין שפחתו לשפחת אחרים ע"ש:

הלכה ב

אחד הקונה עבד כנעני וכו'. מדברי רבינו ז"ל כאן נראה דמשוה הקונה עבד כנעני מן העכו"ם לעכו"ם שמוכר עצמו שכן כתב אחד וכו' או משאר אומות וכו' דלא כרב אויא דמחלק בפ' החולץ בין לוקח עבד מן העכו"ם לעכו"ם המוכר עצמו וכדרב אחאי דפריך עלה וכבר כתבתי לעיל דרכי בזה ולפי זה מ"ש רבינו למטה אעפ"כ אם מכרו לישראל הרי גופו קנוי וכו' הוא כפירוש שני שפירש שם הרב בעל כ"מ ז"ל דהיינו אחר שהטבילו ישראל לשם עבדות ולא כפירוש קמא שפירש שם דהיינו דלא כרב אחאי כן נראה מלשון זה שהשוה רבינו ז"ל לכולם והתימה מהרב בעל כ"מ שכתב על זה דפסק דלא כרב אחאי אלא כרב אויא דהיכן ראה כאן כן אדרבא מוכרח בהיפוך כדכתיבנא אלא שאם נפרש מ"ש רבינו ז"ל לקמן אע"פ כן וכו' כפירוש קמא שפירש הרב בעל כ"מ ז"ל משם נראה דפסק שם כרב אויא אבל מכאן אין הוכחה:

הלכה ג

אחד מן האומות וכו'. דברי רבינו ז"ל מתמיהין כמו שהשיג שם הר"א ז"ל ומה שתירץ הרב בעל כ"מ ז"ל דרבינו גורס בדברי רבי יוחנן באומות הלך אחר הנקבה תמהני עליו דבפי"ב מהלכות איסורי ביאה כתב רבינו ז"ל וז"ל גר עמוני שנשא מצרית הולד עמוני גר מצרי שנשא עמונית הולד מצרי זה הכלל באומות הלך אחר הזכר נתגיירו הלך אחר הפחות שבשניהם ע"כ נראה משם בהדיא דגורס בדברי רבינו ז"ל הלך אחר הזכר וכן מ"ש הרב ב"י ז"ל שכוונת רבינו ז"ל לפרש אם היה עבד או בן חורין תמהני עליו דא"כ מאי אתה רשאי לקנותו בעבד דקאמר בברייתא היה לו לומר שהוא עבד וכבר הרגיש הוא בזה וכתב כלומר שהוא עבד והר"א ז"ל בהשגות לא הבין כן אלא הבין כוונת רבינו דאם היה עבד כנעני רשאי לקיימו בא"י כדכתב רבינו ז"ל לעיל בפרק זה אבל אם הוא

עכו"ם אינו רשאי לקיימו וזהו מ"ש אם אינו עבד כנעני אינו רשאי לקיימו קאמר ועל זה כתב דאף לפי דבריו טעות הוא דכיון שהוא בן עבדו אמאי אינו רשאי לקיימו. ולפרש דברי רבינו ז"ל עם סוגיית הגמרא נ"ל שרבינו ז"ל מפרש דמ"ש הברייתא מנין לאחד מן האומות וכו' הוי לענין רשאי לקיימו כדכתב הר"א ז"ל ומה ששאלו בגמרא בפרק האומר מאי באומות הלך אחר הזכר אין פירושו כדברי רש"י ז"ל למאי הלכתא יש להלך אחר הזכר כל זמן שלא נתגיירו דקשיא ליה לרבינו על זה דמה שאלה היא זו הא נפקותא טובא איכא דאם נשא עמוני מצרית אחר שנתגיירו המצרי והעמונית אמרינן בגמרא דאי זכר שדייה בתר דידיה ואי נקבה שדייה בתר דידה אבל נשאו בגיותן הולד שילדו בגיותן בין זכר בין נקבה שדינן בתר דידיה אם הוא מצרי מצרי ואם הוא עמוני עמוני ולכשנתגיירו אמר שיש לולד זה דינה של אם דאם היא עמונית והיא נקבה היא מותרת דעמוני ולא עמונית ואם הוא זכר הוא אסור לעולם לכך מפרש רבינו דאין השאלה לענין הנפקותא אלא מנא ליה הא וכדכתב ג"כ שם רש"י ומנ"ל דבתר זכר אזלינן הא לחוד אית ליה לרבינו ז"ל דשאל עליה בגמרא להביא ראיה דמנין לו כך הוציאו מהברייתא דמדאיצטריך קרא לומר דאחד מן האומות שבא על שפחה כנענית אזלינן בתר דידה והוי עבד כנעני משמע דבאומות אזלינן בתר הזכר דאי באומות אזלינן בתר דידה למה לי קרא לומר דבשפחה כנענית אזלינן בתר דידה וכי גרעה שפחה כנענית שהוטבלה לשם עבדות מאחד מן האומות שכשהיא עכו"ם אזלינן בתר דידה ומפני שהיא שפחה כנענית הורע חזקתה ולא ניזיל בתר דידה א"ו דבאומות הלך אחר הזכר ומשום הכי איצטריך קרא לומר דשפחה כנענית עדיפא טפי מעכו"ם ואזלינן בתר דידה והולד כנעני אבל העבד שבא על אחת מן האומות לא אזלינן בתר דידיה מפני שאין לו חייס והראיות שהביא הברייתא הוי כמו לרש"י ז"ל דהראיה ראשונה אמר קרא וגם מבני התושבים הגרים עמכם שמולידים התושבים משאר אומות משפחה כנענית שהוטבלה לשם עבדות אשר יש לכם בארצכם אותם תקנו דאתה רשאי לקיימו משום דהוא עבד כנעני והראיה השנית הוא מן הנולדים בארצכם ולא מן הגרים בארצכם כלומר העבדים כנענים שהוטבלו לשם עבדות שיש להם רשות לדור בארצכם אם באו על אחד משאר אומות אין הולד עבד ואע"פ שרבינו ז"ל לא הביא בתחלה אלא אשר הולידו בארצכם אקרא דוגם מבני התושבים סמך:

הלכה ד

וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן וכו'. כבר כתבתי בזה בפ"א מהלכות אלו:

הלכה ו

אפילו למצוה של דבריהם. בגמרא בפרק שלשה שאכלו אמרו מצוה דרבים שאני משמע דדוקא מצוה של דבריהם דרבים אבל לא מצוה אחרת וסמך רבינו ז"ל ולא ביאר זה במ"ש כגון שלא היו עשרה וכו' כלומר מצוה כגון זאת שהיא של רבים:

הלכה ז

יכול הרב לומר לעבד. LL והא דכתב רבינו ז"ל בפ"ו מהלכות ערכין המקדיש ידי עבדו וכו' אפילו בשאינו מעלה לו מזונות וכן מ"ש רבינו פ"ז מהלכות רוצח עבד שגלה אין רבו חייב לזונו אפילו שלא אמר צא מעשה ידיך וכו' אלא כל מעשה ידיו לרבו וכל זה מוכח בסוגיא דפ"ק דגיטין דהוי הכי למ"ד יכול הרב לומר לעבד וכו' ואע"ג דרב פליג פסק רבינו ז"ל כרבי יוחנן דהלכתא כוותיה לגבי רב דאית ליה התם הכי:

הלכה ח

חכמים הראשונים היו נותנים לעבד וכו'. מה שהביא הרב בעל כ"מ ז"ל מפרק אע"פ מאבוה בר איהי ומנימין בר איהי הוא דמיון קצת ואינה ראיה דההוא איירי בשמש ישראל כדפירש רש"י ז"ל התם והכא איירי בעבד ואפשר דבעבד אינו חייב כן: סליקו להו הלכות עבדים